

LÁZÁR SZABOLCS ISTVÁN*

Az Európai Unió normatív hatalmának és az európaizáció vizsgálata a ciprusi válság kapcsán

I. Bevezetés

A magyar közbeszédben igen keveset hallani a ciprusi konfliktusról, általában akkor olvasnak, hallanak róla a laikusok, ha az Attila-hadművelet¹ évfordulójáról van szó, illetve, ha az érintett felek közötti viszony kezd ismételten elmérgesedni. A magyar tudományos élet igaz, többet foglalkozik a konfliktus kialakulásával, eszkalálódásával és szövevényes történetével, mégis korlátozott mennyiségű szakirodalom lelhető fel magyar nyelven. Sajnálatosnak tartom ezen téma alulreprezentáltságát hazánkban, hiszen a ciprusi konfliktus a Mediterráneum egyik meghatározó aspektusa, amely markánsan érinti Törökországot, Görögországot, az Egyesült Királyságot, az Egyesült Nemzetek Szervezetét, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetét és az Európai Uniót egyaránt.

A dolgozatban a válság kezelését célzó uniós szerepvállalást vizsgálom a normatív hatalom és az európaizáció koncepciójának elméleti keretét alkalmazva. Elemzésre kerül, hogy az EU milyen eszközökkel igyekszik az akaratát érvényesíteni a konfliktus rendezése érdekében, hogyan tud hatni a résztvevőkre, illetve azok hogyan viszonyulnak az Unióhoz. *A dolgozat fő hipotézise az, hogy az Európai Unió csupán normalizálni tudta a ciprusi konfliktust, s érdemi előre lépésre a válság rendezése kapcsán a jövőben sem számíthatunk, tekintettel a politikai, gazdasági és társadalmi akadályozó tényezőkre.*

A tanulmány megírása során a releváns magyar és angol nyelvű szakirodalmat, valamint a témával kapcsolatos híreket és cikkeket használtam fel. A szekunder források kvalitatív elemzése mellett primer források képezték az elemzés alapját, úgy, mint a témával kapcsolatban született ENSZ BT-határozatok, strasbourg-i bírósági döntések, valamint uniós dokumentumok.

A bevezetést követően az EU normatív hatalmának és az európaizáció koncepcióját prezentálom, majd bemutatom a ciprusi válság történetét, illetve az arra adott nemzetközi

* Végzett hallgató (előnevezettként indult az OTDK-n), Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, témavezető: Dr. Juhász Krisztina, adjunktus.

¹ Az Attila-hadműveletre 1974. július 20-án került sor, amikor a török hadsereg inváziót indított Cipruson.

válaszokat, végül kifejtésre kerül az Unió normatív hatalmának érvényesülése, illetve az európaizációnak milyen irányairól beszélhetünk a befagyott konfliktus kapcsán.

II. Elméleti keret: az Európai Unió normatív hatalma és az európaizáció koncepciója

1. Az Európai Unió normatív hatalma

A tanulmány elméleti keretét a normatív hatalom teóriája – amely az EU nemzetközi szerepére és külpolitikájára vonatkozó elmélet – valamint az európaizáció koncepciója jelenti, a fejezet ezen fogalmi keret bemutatását tűzi ki célul.

Az Európai Unió normatív hatalmának koncepciójának részletesebb kidolgozásával először *Ian Manners* 2002-ben publikált írásában találkozhatunk, mindazonáltal számos tanulmány foglalkozik ezzel a kérdéskörrel. *Manners* teoretikusan közelítette meg az Európai Unió külpolitikai folyamatokra gyakorolt hatását, és értelmezésében az EU normákat, viselkedési mintákat és értékeket fogalmaz meg, saját, illetve más nemzetközi szereplők számára, és elsősorban ezek terjesztésével kíván eredményeket elérni a nemzetközi politikában.² *Manners* kritikát fogalmaz meg a már létező elméletekkel, elsősorban a civil és katonai hatalom elméleteivel kapcsolatban, miszerint ezen megközelítések túlzottan leegyszerűsítik az integráció külkapcsolatait. A normatív hatalom elmélete ezzel szemben elvonatkoztat az uniós politikáktól és intézményrendszerektől, és sokkal inkább a szimbolikus összetevőre, lényegében az Unió identitására fókuszál.³

Az EU története során folyamatosan dolgozta ki azokat a normatív elemeket, amelyek a szervezet identitását, értékrendjét tükrözték mind az integrációban részt vevő tagállamok és külső aktorok számára is, s amely értékeket be kellene tartania minden országnak. A demokrácia, a jogállamiság, és az emberi jogok védelme mind követendő normák a közösségben, amelyekről *Manners* bővebben is említést tesz tanulmányában.⁴

Manners külön figyelmet szentel az EU normatív bázisának, amely több évtized alatt formálódott és bővült alapító szerződés módosítások, deklarációk, megállapodások, gyakorlatok és politikák folytán. *Manners* öt olyan normát határoz meg, amelyek az Unió identitásának fundamentumát képezik, s amelyek közül pár már említésre került a korábbiakban. Az öt fő érték közé tartozik az európai integráció alapját képező béke, a szabadság eszménye, illetve a demokrácia, a jogállamiság és az egyetemes emberi jogok betartatása és védelme. *Manners* négy „kisebb” jelentőségű normát is említ az EU normatív bázisa kapcsán, nevezetesen a szociális szolidaritás, a diszkrimináció tilalma, a fenntartható fejlődés és a jó kormányzás koncepciója.⁵

Manners szerint az még nem teszi normatív hatalommá az Uniót, hogy rendelkezik a fent említett normatív bázissal, ugyanis az említett értékeket terjeszteni, érvényesíteni kell a közösségen belül és az EU külkapcsolataiban is. *Manners* több módját különbözteti

² SKOLIMOWSKA, ANNA: *The European Union as a 'normative power' in International relations: Theoretical and Empirical Challenges*. Yearbook of Polish European Studies (18)2006. 112. p.

³ IAN, MANNERS: *Normative power Europe: A contradiction in terms?* Journal of Common Market Studies 2002/2. 239. p.

⁴ MANNERS 2002, 241. p.

⁵ Uo. 242. p.

meg az értékek és normák terjesztésének. A *fertőzésszerű terjedés alatt* az értendő, hogy számos európai norma, hogy számos európai norma terjedése nem az EU tudatos magatartására vezethető vissza, hanem arra, hogy más országok bizonyos gyakorlatokat, szabályokat, politikákat önként és mindenféle ellentételezés nélkül átvesszenek az Európai Uniótól. A normák informális terjesztésének eszközei azok a stratégiai jellegű nyilatkozatok, például a soros elnökség vagy a Bizottság elnöke részéről, amelyek valamely új politikát hirdetnek meg. *Manners* megkülönbözteti a normák úgynevezett *procedurális* terjesztését is, ami lényegében az EU és egy harmadik ország vagy egyéb szereplő közötti kapcsolat intézményesítését jelenti, amely számos formát ölthet: például partnerségi megállapodások, régiók közötti együttműködési megállapodások vagy a társulási és bővítési folyamat. A *transzfer* esetében az EU árukereskedelmet folytat, segítyt vagy technikai támogatást nyújt harmadik országoknak, és ennek során történik meg a normák, értékek átadása. Az EU *nyílt normaterjesztése* az Unió fizikai jelenlétével valósul meg harmadik országban vagy nemzetközi szervezetben, például az EU delegációinak jelentléte tagállamokban vagy különleges képviselőinek révén. A *kulturális szűrő* képezi a normaterjesztés hatodik formáját. a normák terjesztése kapcsán. Az említett mód elsősorban egy harmadik aktor tanulási folyamataira van hatással, mely során az adott fél megtanulhat, elutasíthat vagy adaptálhat normákat, értékeket, melyeket az Unióval folytatott diskurzus során ismert meg.⁶

A normatív hatalom elmélete ugyanakkor számos kérdést és ellentmondást vet fel, amelyekre – többek között – *Anna Skolimowska* hívta fel a figyelmet. A kettősség a tagállami érdekek és a közös európai normák kvázi párharcat jelenti a nemzetközi kapcsolatok alakítása során. Az ellentmondás ebben az esetben az Unió „arab tavaszhoz” való viszonya kapcsán szembeűnő: az EU üdvözölte a demokratizációs folyamatokat az adott országokban, mindazonáltal élénken támogatta azon arab államokat, melyekben antidemokratikus, autoriter politikai rendszerek találhatók. Ennek az ellentmondásnak a konklúziója az, hogy ugyan a közös európai normák kimondják a demokrácia üdvözlését és az elnyomó rezsimekkel szembeni elutasító attitűdöt, de a tagországoknak megegyezésre kellett jutniuk olyan autoriter országokkal a migráció kapcsán, amelyet negatív hozzáállással nem lehetett volna elérni. A második problémát igen nehéz jellegéből fakadóan vizsgálni, ugyanis ez arra fókuszál, hogy az EU egyáltalán hatékony normatív hatalomnak számít-e a nemzetközi politikában, valóban ezen szervezet akarata és normái érvényesülnek-e egy adott konfliktusban, hiszen általában nem az Unió az egyetlen aktor egy adott konfliktusban, folyamatban, hanem más szereplők is jelen vannak, amelyek saját értékeiket, normáikat kívánják reprezentálni a nemzetközi politikában. A harmadik probléma az Unió normatív hatalmával kapcsolatban az, hogy igen nehéz relevánsan vizsgálni, ami elsősorban abból fakad, hogy egy szupranacionális integrációs modell, ami elsősorban a külpolitikával foglalkozik, még nem létezik, tehát a kutatások során modell alkalmazása nélkül kell vizsgáldni, és egy adott külpolitikai kérdés megismerése során nem feltétlen csak az uniós normákkal találkozhat a kutató, hanem olyan szereplők is felmerülnek, mint a tagállamok, vállalatok vagy más nemzetközi szervezetek.⁷

A normatív hatalom koncepciója, mint láthattuk, tartalmaz ellentmondásokat, hiányosságokat, ebből fakadóan sokan illetik kritikával főleg azon konkrét esetek kapcsán, amikor

⁶ MANNERS 2002, 245. p.

⁷ SKOLIMOWSKA 2006, 119. p.

az EU érdekeinek érvényesítése kerül ellentmondásba a normatív bázisával, és amely esetekben rendre a normatív bázis érvényesítésének.⁸

2. *Az Európa Unió normatív bázisának terjesztésének eszköze, az európaizáció*

A normatív hatalom elmélete mellett fontos ismertetni az európaizáció koncepcióját is, hiszen ez az Unió eszköze arra, hogy bővítse normatív bázisát, elengedhetetlen tehát ez az aspektus a kutatásban. Az európaizáció sokrétű definíciójának ismertetése után kifejtem, hogy az milyen irányú lehet, ismertetve a *top-down*, *bottom-up* és a *többirányú* európaizációt. Az európaizáció nem egy szinonima az Unió nemzetközi kapcsolataiban végbemenő törekvésekre, a szakpolitikákra és az integrációra, hanem az előbb említettek mindegyikét érthetjük rajta. Az európaizáció fogalma, tartalma folyamatosan változik, igazodik a gazdasági, társadalmi, kulturális kihívásokhoz, leképeződése az intézményrendszerek és egyes politikák evolúciójának. A vizsgált fogalom jelentéstartalma az idők során változott, a történelem kontextusában elsősorban Európa normáinak, politikai rendszereinek és az autoritás továbbadásának eszközét értik rajta. A gyarmattartó birodalmak esetén beszélhetünk az európaizáció ezen kontextusáról, hiszen Nagy-Britannia, Portugália és Franciaország mind átadta normái, értékeinek egyes részeit az Európán kívüli területekre – Ciprus esetén a brit vonatkozás bővebben is kifejtésre kerül a későbbiekben.⁹

A szakirodalom transznacionális kulturális továbbításról is említést tesz az európaizáció kapcsán. Ebben az esetben szintén normák kerülnek átadásra európai országok által más, a kontinensen kívüli területekre, mindazonáltal itt elsősorban kulturális normákról, identitás átadásról és viselkedésminták elsajátításáról kell szót ejteni. Kulturális szempontból Izland remek példa, ebben az esetben az izlandi lakosság alkohol fogyasztási szokásaira voltak fontos tényezők a kontinentális Európában elismert szokások, illetve a sport terén a labdarúgás volt nagy hatással számos Európán kívüli országra. Az európai normák hatással voltak számos harmadik állam politikai és választási rendszereire, illetve a kulturális asszimilációra is lehet példát hozni: a Németországban élő török gazdasági migránsok nagy része elsajátította és adaptálta az Unió által is elismert emberi jogokat és értékeket.¹⁰

Az európaizáció jelen van továbbá az egyes országok intézményrendszerének, államigazgatásának az Unió által képviselt normákhoz való adaptációjában. A normatív bázis terjesztése ebben az esetben elsősorban az uniós tagság következményeképp valósul meg, miszerint a tagállamok igyekeznek jogrendszerüket, intézményrendszerüket harmonizálni az EU által megkövetelt preferenciákhoz és értékekhez.¹¹

Az európaizáció fogalmának változásai, jelentéstartalma a szakirodalomban gazdagon fellelhető. *Olsen* öt kategóriáját különbözteti meg az európaizációnak:

- (1) Európaizáció mint az Unió határainak bővítése;
- (2) Európaizáció mint az uniós szinten végbemenő kormányzás és koordináció;

⁸ JUHÁSZ KRISZTINA: *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikája, az EU válságkezelési tevékenysége*. Doktori értekezés. Szeged, 2014. 48. p.

⁹ KEVIN, FEATHERSTONE: *Introduction: In the Name of 'Europe'*. In: Featherstone, Kevin – Radelli, Claudio M. (szerk.): *The politics of europeanization*, Oxford University Press. New York, 2003. 3-6. pp.

¹⁰ Uo. 7. p.

¹¹ Uo.

- (3) Európaizáció mint uniós kormányzási formák, politikai struktúrák exportja harmadik országokba;
- (4) Európaizáció mint egy politikai stratégia annak érdekében, hogy Európa erős és összetartó legyen;
- (5) Európaizáció mint az országos és a helyi kormányzás centrális penetrációja.¹²

Grubiša értelmezése alapján az európaizáció az Európához való tartozás jelképe. Az európai államok egységesebbek, közös örökséggel, kultúrával és történelemmel rendelkeznek, egy olyan korszakban, mikor ezeket az országokat Európán kívüli veszélyek fenyegethetik.¹³

A szakirodalom alapján értelmezhetjük az európaizációt az uniós politikákhoz való adaptációként is. Ebben a kontextusban elsősorban az EU-hoz való csatlakozás feltételeinek és a tagsággal járó kötelezettségek végrehajtását és betartatását lehet érteni, azonban az Unió külpolitikája vizsgálata során is találkozhatunk ezzel a megközelítéssel. Az Unió nemzetközi kapcsolataival összefüggésében az európaizációt az EU külpolitikája koordinációjának evolúciójaként értjük, Írország például az Európai Közösséghez való csatlakozás után transzformálta a külpolitikáját, hogy az minél inkább megfelelhessen a megkövetelt normáknak. Fontos megjegyezni, hogy a szakirodalom alapján ebben a kontextusban az európaizáció egyes uniós tagok konfliktusokban való részvételét is jelenti. A külpolitika európaizációja a közös kül- és biztonságpolitika kialakítása során lett kifejezetten meghatározó, a Maastrichti Szerződés eredményeképpen. Az Unió által követett külpolitikában is alkalmazandó normákat elsősorban a tagállamok kezdték adaptálni, mindazonáltal esettanulmányok rámutattak arra, hogy a csatlakozni kívánó országok is elkezdtek transzformálni intézményrendszerüket és attitűdjeiket a nemzetközi politika porondján. Ciprus és Törökország kapcsán is megfigyelhetők strukturális változások a külpolitika kapcsán, illetve az „európaiság”-hoz szükséges elemek kiemelése, amelyről részletesebben később lesz szó.

Az európaizáció terminusa különböző aspektusainak bemutatása után érdemes ezt a folyamatot az irányra szerint is értelmezni, hiszen ez segítséget fog adni abban, hogy értelmezhessünk azt a ciprusi konfliktus dimenziójában. Az európaizáció három irányát fogom bemutatni, a *top-down*, a *bottom-up*, valamint a *többirányú* európaizációt.

Top-down európaizáción azt értjük, hogy az EU hatással van egy tagállam, vagy harmadik ország politikáira, működésére. A *top-down* európaizáció, de lényegében bármely ilyen folyamatnak a legfontosabb feltétele, hogy a normák, értékek között legyenek eltérések, hiszen ez indikálja a reformokat és adaptációt. Minél kevésbé kompatibilis az adott állam politikai folyamati, intézményei és szakpolitikái az Unióéval, annál nagyobb az európaizáció során megnyilvánuló adaptációs kényszer.¹⁴ Ahogyan *Grabbe* nyomán *Koller Boglárka* kiemeli, a *top-down* európaizáció nagyon hangsúlyosan volt jelen a keleti bővítés során, hiszen minden korábbi bővítési folyamatnál erősebben volt benne jelen a kondicionalitás jelensége, ami azt jelentette, hogy az érintett országok csatlakozása csakis az EU által támasztott szigorú feltételek érvényesülése esetében lehetséges.¹⁵

¹² BANDOV, GORAN – KOLMAN, NIKOLINA HERCEG: *Research on europeanization in literature: from the top-down approach to europeanization as a multi-directional process*. Cadmus 2018/5. 134-135. pp.

¹³ Uo. 135. p.

¹⁴ FEATHERSTONE 2003, 9-11. pp.

¹⁵ KOLLER BOGLÁRKA: *Az európaizáció konceptuális és elméleti kérdései, különös tekintettel a Nyugat-Balkánra*. In: Koller Boglárka – Ördögh Tibor (szerk.): *Európaizáció a Nyugat-Balkánon*. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2019. 20. p.

Fontos kiemelni, hogy a top-down európaizáció hatással van az érintett állam politikai viszonyainak mindhárom dimenziójára, amely metszetek mindegyikében el kell érnie az érintett országnak az Unió által megkövetelt normákat. A szakpolitikák kapcsán – *policy* – a standardoknak a rendelkezésre álló eszközöknek, illetve a problémamegoldó megközelítéseket, a politikai folyamatok – *politics* – összefüggésében az érdekaggregáció és érvényesítés, valamint a politikai diskurzus formáinak, végezetül az érintett állam politikai intézményrendszere – *polity* – tekintetében pedig az adott ország politikai intézményeinek és állami tradícióinak adaptációját értjük.¹⁶

A szakirodalom három uniós eszközt különböztet meg a top-down megközelítés kapcsán, amelyekkel hatással lehet az Unió egy harmadik ország európaizálódására, s ezek mindegyike nyomásgyakorló mechanizmus. Az első mechanizmus a *pozitív integráció*, aminek a keretein belül az Unió kritériumokat és elérendő preferenciákat fogalmaz meg, amelyeket az érintett országnak el kell érnie, és szigorúan be kell tartania. *Negatív integráción* értjük azt a folyamatot, amikor bizonyos akadályokat eltávolítanak az adott ország törvényhozásában, és így lesz gördülékenyebb az európaizáció. Ebben az esetben nem fogalmaz meg az EU konkrét értékeket és preferenciákat. A harmadik mechanizmus a *keretek közötti integráció*, ez a formája az integrációnak olyan területeken valósul meg, ahol az Uniónak kevés kompetenciája van, lényegében egy nyílt koordinációs mechanizmusról van szó, ami fórumot teremt az érintett ország reformjainak a megvitatására.¹⁷

A *bottom-up* megközelítés lényege, hogy egyes tagállamok és esetenként harmadik országok is képesek formálni az Unió döntéshozatalát, illetve befolyásolni annak politikáit. Utóbbira a ciprusi konfliktus kiváló példa, amit *Thomas Diaz* és *Nathalie Tocci* esettanulmánya alapján kívánok bemutatni, mindazonáltal jelenleg csak a bottom-up iránnyal kapcsolatos folyamatokat emelem ki, hiszen a későbbiekben mélyebben áttekinjtük az európaizáció és a ciprusi konfliktus kapcsolatát. A Ciprusi Köztársaság (Ciprus) az Európai Unióhoz való csatlakozása után sikeresen tudta számos politikai érdekét érvényesíteni a közösségen belül, lényegében meghatározta az Unió külpolitikájának egyes metszeteit, elsősorban az EU viszonyát Észak-Ciprusi Török Köztársasággal (Észak-Ciprus). A görög ciprióták sikeresen lobbiztak ki számos gazdasági szankciót Észak-Ciprus szemben, illetve megkövetelte a ciprusi kormány, hogy a török ciprióták által felügyelt kikötőket és repülőtereket kizárólag a teljes legitimitással és szuverenitással rendelkező Ciprusi Köztársaság használhatja. Az Észak-Ciprus által használt kikötők és repülőterek illegitimitását ugyan nem mondta ki az Unió, azonban Ciprusnak sikerült elérnie azt, hogy északi szomszédja elszigeteltsége tovább fennmaradjon a szankciók következményeképpen.¹⁸

Az európaizáció kapcsán meg kell említeni annak a harmadik irányát, a *multi-directional* változatot, avagy a többirányú európaizációt. A top-down és bottom-up folyamatok nem kizáró tényezői egymásnak, egyszerre lehetnek jelen az Unió és egy tag/tagjelölt ország kapcsolatában. *Dyson* és *Goetz* kidolgoztak egy cirkuláris koncepciót az európaizáció kap-

¹⁶ BÖRZEL, A. TANJA – RISSE, THOMAS: *Conceptualizing the Domestic Impact of Europe*. In: Featherstone, Kevin – Radelli, Claudio M. (szerk.): *The politics of europeanization*, Oxford University Press. New York, 2003. 60. p.

¹⁷ BANDOV – KOLMAN 2018, 138. p.

¹⁸ DIEZ, THOMAS – TOCCI, NATHALIE: *The Cyprus conflict and the ambiguous effect of europeanization*. *The Cyprus Review* 2010/2. 181. p.

csán, miszerint a top-down és bottom-up folyamatok együtt zajlanak le, közösen formálva az adott ország adaptációját az uniós preferenciákhoz, valamint az Unió magatartását.¹⁹

Összességében az európaizációt nem lehet determinista módon jellemezni és vizsgálni, hiszen láthatjuk, hogy mennyi megközelítés létezik a terminussal kapcsolatban, milyen irányzatai vannak, azaz hogyan van hatással az Unió a tagállamaira, valamint harmadik országokra, illetve, hogy az utóbbiak is képesek esetenként befolyásolni az EU döntéshozatalát és álláspontját egy adott kérdéssel kapcsolatban.²⁰

III. A ciprusi konfliktus történetének áttekintése

1. A ciprusi válság kirobbanása és eskalálódása

Ciprus 1878 és 1960 között különböző státuszokban brit fennhatóság alá tartozott, azonban az 1950-es évektől egyre erősödött a görög ciprióták körében a függetlenség iránti vágy. Az ország függetlenségét a Georgios Grivas tábornok vezette EOKA (*National Organisation of Cypriot Fighters / Ciprióta Harcosok Nemzeti Szervezete*) ellenállási szervezet hosszas gerillaháborúja,²¹ valamint a Nagy-Britannia, Görögország és Törökország közötti tárgyalások eredményeképpen 1960. augusztus 16-án nyerte el.

Az alábbiakban részletesen áttekintem a három fent említett ország közötti megállapodásokat Ciprus vonatkozásában, amelyek meghatározták az ország függetlenségének és alkotmányos berendezkedésének alapvető vonásait. 1959. február 11-én Zürichben a görög és a török kormány megegyezett a szigetország alkotmányos berendezkedéséről, amelyet 1959. február 18-án Londonban ismertettek a britekkel, valamint a görög és a török ciprióta közösség delegációival, akik vonakodva ugyan, de elfogadták a koncepciót. A felek deklarálták, hogy megoldást kívánnak találni a ciprusi problémára, igyekezve kielégíteni minden érintett országot és közösséget. Három szerződést írtak alá ennek érdekében a szigetország függetlenségének kinyilvánításának napján, 1960. augusztus 16-án, Nicosiában. A török, görög, brit és ciprusi kormány megegyezett az új ország szuverenitásának elismeréséről (*Treaty of Establishment / Alapító Szerződés*), illetve a brit, török és görög kormány felhatalmazást kapott katonai intervencióra a sziget területén, abban az esetben, ha bármelyik másik ország súlyosan megsértené az újonnan létrejött köztársaság szuverenitását, vagy magába próbálja olvasztani a szigetet (*Treaty of Guarantee / Garancia Egyezmény*). A török, görög és ciprusi kormányok pedig megállapodtak abban, hogy országaik együttműködnek és igyekeznek békés módon kezelni és megoldani a felmerülő problémákat, illetve a szerződő felek békefenntartás céljából állomásoztathatnak katonai képességeket Cipruson (*Treaty of Alliance / Szövetségi Szerződés*). A szerződések továbbá kimondták, hogy Nagy-Britannia megtarthat két katonai támaszpontot a szigeten, Dhekáliát és Akrotirit, amelyekre lényegében nem terjedt ki Ciprus főhatósága.²²

¹⁹ BANDOV – KOLMAN 2018, 139. p.

²⁰ Uo. 140. p.

²¹ *Cyprus*. National Army Museum internetes oldala. <https://www.nam.ac.uk/explore/cyprus-1954-2017> (letöltve: 2022.04.27.).

²² *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping*. UN Department of Public Information. New York, 1990, 281-282. pp. <https://digitallibrary.un.org/record/105742?ln=en> (letöltve: 2022.04.27.).

Ciprus nemzetközi helyzete az előbb említett szerződések alapján kifejezetten sajátos, példanélküli volt. A Brit Nemzetközösség egy tagja sem volt rákényszerítve arra, hogy brit fennhatóság alá tartozó katonai támaszpontok legyenek területén, illetve soha nem volt alanya egy független állam olyan nemzetközi szerződésnek, amely több országot felhatalmazott arra, hogy katonai képességeiket bevethessék a megállapodások megszegése esetén.²³

A szerződéseknek olyan politikai berendezkedés létrejöttét kellett volna szavatolniuk a szigeten, amely konstrukcióval kapcsolatban konszenzus van a felek, és főleg a ciprióta kommunák között. Erről azonban nem volt szó. A görög közösség nacionalista szárnya úgy értelmezte a sziget függetlenségét, mint egy ugródeszka, amivel elérhetik a britekkel szemben vívott gerillaháború fő célját, az *enóziszt*, vagyis az anyaországgal, Görögországgal való egyesülést. A török ciprióták a görög nacionalista törekvések miatt aggodalommal fogadták a függetlenséget, attól tartva, hogy Ciprus és Görögország uniója esetén elveszítik a jogaikat. A feszültség növekedését erősítették a két csoport közötti kulturális és vallási ellentétek, a görög ciprióták sovíniszta attitűdje, illetve az 1960-tól kezdődött, úgynevezett enkláv időszej, amely során a török ciprióta mikroközösségek fokozatosan elkülönültek a görög ciprióták által lakott területektől. Mindkét csoport tagjai fegyverkezésbe és településeik megerősítésébe kezdtek, hiszen nem érezték magukat biztonságban a szigeten és tartották az egyre nagyobb számban feltűnő félkatonai szervezetektől is. A ciprusi társadalom elkezdődött a végletekig polarizálódni.²⁴

Az alkotmány elméletben garantálta, hogy egyik népcsoport se kerekedjen a másik fölé, hiszen mindkét közösség számára biztosított kormányzati pozíciókat. Az államfő mindig görög ciprióta, az alelnök pedig török ciprióta kellett hogy legyen, illetve ezeket a politikusokat közvetlenül, a saját közösségük tagjai választották meg. Létrehozták a Miniszterek Tanácsát, amelyet hét görög és három török ciprióta miniszter alkotott. Az elnök és az alelnök egyetértésére volt szükség bizonyos döntésekhez és kinevezésekhez, valamint külön-külön és együttesen gyakorolt vétójoggal is rendelkeztek bizonyos jogszabályok vonatkozásában. Az alkotmány rendelkezéseinek alkalmazása azonban kezdetektől problémásnak bizonyult és később egymást követő alkotmányos válságok forrásává vált, tovább növelve a két közösség politikai vezetése közötti feszültséget.²⁵

1963. november 30-án a Ciprusi Köztársaság első elnöke, a híresen enózisz párti *III. Makarios* érsek közzétett egy tizenhárom pontos alkotmánymódosítási csomagot.²⁶ Az elnök a törvényhozás gördülékenyebbé tételére hivatkozott a módosítási javaslat kapcsán, ami többek között az elnök és az alelnök vétójogának eltörlését tartalmazta, illetve ezen közjogi méltóságokat a módosítások értelmében nem a közösségeik, hanem a parlament szavazta volna meg. A török kormány és török ciprióta politikai elit elutasította *Makarios* tervét, attól tartva, hogy ezen módosítások nem tekintik egyenrangú félként a két csoportot, és azzal vádolták a görög közösséget, hogy sosem akarták a szerződésekben és az alkotmányban megfogalmazott egyenlőséget betartani és betartatni, ráadásul a módosításokkal Ciprus közelebb kerülhet az enóziszhoz. Éles vita alakult ki a két fél között, ami 1963. december 21-én

²³ KYRAKIDES, KLEARCHOS: *The 1960 Treaties and the search for security in Cyprus*. Journal of Balkan and Near Eastern Studies 2009/4. 430. p.

²⁴ MORAG, NADAV: Cyprus and the clash of Greek and Turkish nationalism. Nationalism and Ethnic Politics 2010/4. 596-597. pp., 600-601. pp.

²⁵ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 282. p.

²⁶ *Cyprus profile – Timeline*. BBC internetes oldala. 2022. <https://www.bbc.com/news/world-europe-17219505>. (letöltve: 2022.04.27.).

erőszakba és vérontásba torkollott szerte a szigeten. December 24-én, a Nicosia környékén állomásozó török békefenntartó kontingens elhagyta támaszpontját és harci állásokat vett fel a főváros azon környékén, ahol heves összetűzésekre került sor a ciprióták között. A teljes polgárháború elkerülése végett a görög, török és brit kormány ígéretet tett *Makariosnak*, hogy segítik a rendet és békét visszaállítani. Több százan vesztették életüket az összetűzésekben, illetve ezek, főleg török ciprióták kényszerültek lakóhelyük elhagyására.²⁷

December 26-án a felek felállítottak egy közös katonai egységet, illetve 29-én sikerült tüszünetet elérni a harcoló ciprióták között. December 30-án megállapodtak a *Zöld Vonal* létrehozásáról, ami elkülöníti a török és görög ciprióták által lakott területeket. A kormányok arról is rendelkeztek, hogy ezt a semleges zónát a kontingensek együtt felügyelik majd, de gyakorlatban a britek végezték el ezt a feladatot. Az erőszakos cselekmények hatására az ENSZ megfigyelőt küldött a szigetre 1964. január 17-én, az indiai *Prem Singh Gyani* tábornokot. Eredetileg *Gyani* mandátuma február végéig szólt és az ENSZ főtítkárnak tartozott beszámolási kötelezettséggel. Pár nappal *Gyanit* kinevezése előtt rendeztek még egy konferenciát Londonban a britek, törökök, görögök és ciprusiak annak érdekében, hogy megoldást találjanak a krízisre, azonban megegyezésre nem került sor.²⁸

Gyani tábornok a ciprusi fővárosból a közösségek közötti harcokról, emberrablásokról, gyilkosságokról, a kormányzat lokális megbomlásáról és irreguláris erők erőszakos tevékenységeiről számolt be az ENSZ illetékes intézményeinek. *Gyani* jelentése szerint a szigetet ráadásul átjárta a török és görög anyaországok katonai intervenciójától való félelem. Február 15-én Nagy-Britannia és a Ciprusi Köztársaság hivatalosan is segítséget kért az ENSZ Biztonsági Tanácsától, mivel a szigeten uralkodó állapotokat nem tudták elégségesen csillapítani a brit katonai kontingensek és a ciprusi hadsereg. A Biztonsági Tanács 1964. március 4-én elfogadta a 186. számú határozatát, amely szerint a ciprusi helyzet veszélyezteti a nemzetközi békét, illetve javaslatot tett egy nemzetközi békefenntartó misszió felállítására, az UNFICYP-re (*United Nation Forces in Cyprus*). A Biztonsági Tanács felkérte tagjait, hogy maradjanak ki az összetűzésből, mivel az ilyesfajta cselekmények csak rontanának a helyzeten. Az újonnan megalakuló békefenntartó egység katonai képességei paramétereinek megállapítását a Biztonsági Tanács a főtítkára, illetve Nagy-Britannia, Ciprus, Görögország és Törökország kormányaira hagyta.²⁹ Március 6-án kinevezték *Gyani* tábornokot az UNFICYP első parancsnokává.³⁰

Március 9-én a főtítkár tájékoztatta *Makariost*, illetve Görögország és Törökország külügyminisztereit arról, hogy tegyenek meg mindent a békéért. A török kormány március 12-én üzenetet küldött *Makariosnak*, illetve 13-án a főtítkárnak, miszerint, ha tovább folytatódnak az erőszakos tevékenységek a török cipriótákkal szemben, Törökország még az ENSZ-erők megérkezése előtt csapatokat fog küldeni a szigetre. Ciprus kérésére 13-án ismételt ülésezett a Biztonsági Tanács és még aznap elfogadták a 187. számú határozatot, amely amellet, hogy aggodalmát fejezte ki a válság kapcsán, felszólította a főtítkárt, hogy tegyen további erőfeszítéseket a 186. számú határozat végrehajtására.³¹

²⁷ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 282-283. pp.

²⁸ Uo. 283-285. pp.

²⁹ UN Security Council Resolution 186 1964. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/44/PDF/NR021144.pdf?OpenElement> (letöltve: 2022.04.27.).

³⁰ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 286. p.

³¹ UN Security Resolution 187 1964. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/211/44/PDF/NR021144.pdf?OpenElement> (letöltve: 2022.04.27.).

Március 27-re lett működőképes az UNFICYP, osztrák, brit, kanadai, dán, ír, svéd és finn katonai, valamint ausztrál, osztrák, dán, új-zélandi és svéd rendőri kontingensek részvételével. Az 1960-as egyezmények alapján Görögország és Törökország a szigeten tarthatták katonai kontingenseiket.³²

Az UNFICYP működéséről még 1964-ben sikerült konszenzusra jutnia Ciprus és az ENSZ képviselőinek. A békefenntartók a sziget valamennyi infrastruktúráját használhatták és szabadon mozoghattak a szigeten. A kommunák közötti tüzszünet felügyelete volt a misszió fő feladata, azonban ezt nem sikerült elérni. 1964 áprilisában és májusában több incidens is történt a szigeten, amelyek során békefenntartók keresztútba kerültek, akik közül többen is életüket veszítették. A török légiereő támadásokat kezdett végrehajtani a szigeten a tüzszünet megszegése után. A harcok végéhez és a tüzszünet helyreállításához a Biztonsági Tanács 193. számú határozata vezetett, ami felszólította a feleket az összecsapások azonnali megszüntetésére és az azonnali tüzszünetre.³³ 1964 és 1967 között normalizálódni kezdett a ciprusi helyzet. Az UNFICYP humanitárius segítséget nyújtott a sziget lakosságának, illetve felügyelte a tüzszünet betartását.³⁴

A viszonylag nyugodt időszaknak az 1967 januárjában kirobbant újabb válság vetett véget. A *Georgios Grivas* görög tábornok által vezetett Nemzeti Őrség csapatai bevonultak a kophinou körzetbe. A török ciprióták és a UNFICYP felszólította *Grivast* arra, hogy igyekezzen elkerülni az incidenseket, ennek ellenére a körzetbe vezényelt görög ciprióta egység február 28-ig fokozatosan erősítette jelenlétét a térségben. A provokáció hatására a török közösség harcosai is fegyverkezésbe kezdtek Kophinou környékén. Szeptemberben a ciprusi kormány bejelentett egy programot, ami a normalizációt és a Nemzeti Őrség helyőrségeinek leszerelését tűzte ki célul, azonban rövid távon gyakorlati hatása nem volt ennek a kezdeményezésnek. Novemberben a Nemzeti Őrség a ciprusi rendőrség tevékenységét kívánta támogatni jelenlétével, főleg a török ciprióták által lakott enklávékban. A Nemzeti Őrség a rendfenntartás látszatának égisze alatt lerohanta Kophinou egyes területeit, és 15-én heves harcok bontakoztak a török és görög ciprióták között. Az ENSZ és a török kormány nyomására *Grivas* csapatai beszüntették a harcokat 16-án, mindazonáltal a szigeten szörványosan folytatódtak a fegyveres összetűzések a ciprióták között. Az események súlyos politikai válságot eredményeztek a szigeten. A történetek után az ENSZ főtitkára felszólította a feleket, hogy azonnal kezdjék meg katonai képességeik kivonását a szigetről. 1967. december 3-án ismételt felszólította a főtitkár az érintett kormányokat, hogy vonják ki a csapataikat Ciprusról. A török és a görög kormány megállapodtak abban, hogy Görögország 1967 decembere és 1968 januárja között kivonja katonai kontingensét a szigetről. Úgy tűnt, hogy az erőszakot a párbeszéd és a diskurzus fogja felváltani, például a ciprióta közösség képviselői, *Glaftcos Clerides* és *Rauf Denkhtas* többször is tárgyalt a sziget biztonságának megerősítéséről. 1969 januárjában *Makarios* bejelentette, hogy folytatni kívánja a normalizációs politikáját, s bár biztosította a török cipriótákat arról, hogy szabadon mozoghatnak majd a sziget teljes területén, ezen elképzelés sosem valósult meg.³⁵

³² *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 287. p.

³³ UN Security Resolution 193 1964. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR/02/211/51/PDF/NR021151.pdf?OpenElement> (letöltve: 2022.04.27.).

³⁴ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 293. p., 295-296. pp.

³⁵ Uo. 297-298. pp.

Az 1967-es krízis csupán a vihar előtti csend volt a sziget véres történetében. 1968 és 1974 között a feszültségek nem csillapodtak Cipruson, a kormányzat több tagja is gyilkosság áldozata lett, az elkövetők pedig főleg az anyaországgal való egyesülést támogató görög ciprióták voltak, akik 1970-ben *Makarios* ellen is sikertelen merényletet hajtottak végre. Az enózisz támogatói egyre hangosabb és agresszívabb hangnemben kezdték kritizálni az általuk alkalmatlannak megítélt kormányzatot.³⁶

1971-ben erőteljes amerikai jelenlétről beszélhettünk Kelet-Mediterráneumban, amely a béke és a rend fenntartásához akár hozzá is tudott volna járulni, hiszen Törökország és Görögország már a NATO tagjai voltak. A sziget békés jövőjének koporsójába azonban az 1971-es parlamenti választások vertek újabb szöveget, mivel a szavazatok kb. 30%-át az AKEL (*Progressive Party of the Working People / Progresszív Munkáspárt*) kapta. A kommunizmus erősödése frusztrációt váltott ki a NATO felső köreiből, ami következtében Lisszabonban és Párizsban két találkozót is tartottak a szövetség képviselői ciprusi kérdéssel kapcsolatban. A konferenciákon úgy ítélték meg, hogy a NATO érdekeit leginkább a sziget Törökország és Görögország közötti felosztása szavatolná a legjobban. A hírek hallatán *Makarios* Moszkvához fordult segítségért, aminek következtében Athén meghozta azt a döntést, ami napjainkig meghatározza a sziget mindennapjait.³⁷

Görög tisztek segítségével *Grivas* tábornok és a ciprusi Nemzeti Őrség katonái puccsot hajtott végre a szigeten és az enózisz párti *Nikos Sampson*t ültették az elnöki székbe 1974. július 15-én. Ankara július 20-án, az 1960-as egyezményekre és a török ciprióta közösség védelmére hivatkozva inváziós haderőt küldött Ciprusra, megkezdődött az *Attila-hadművelet*. A Biztonsági Tanács még ugyanezen a napon felszólította a feleket, hogy azonnal fejezzék be az ellenségeskedést a szigeten. Július 22-én tüzszünet lépett érvénybe a felek között, ami azonban tisztavirág életűnek bizonyult, mivel 23-án ismételten kiújultak a harcok. Heves küzdelem bontakozott ki a nicosiai nemzetközi repülőtér környékén.³⁸

Az enózisz gondolata az általános török invázió hírére teljesen szertefoszlott Athénban, aminek következtében a katonai junta megbukott Görögországban, és az ország elindult a demokrácia irányába. Nemzetközi nyomásra a török és az újonnan megalakult görög kormányzat tárgyalóasztalhoz ült, hogy megvitassák a sziget jövőjét. A görögök a török hadsereg azonnali kivonulását szorgalmazták, amit Ankara elutasított. Törökország ezzel szemben egy két zónára felosztott föderáció tervét preferálta. A föderáció koncepcióját nem fogadta el a görög delegáció, ami következtében a török hadsereg tovább nyomult a sziget szíve felé, s az *Attila-vonalnál*, a ma is létező zöld vonalnál álltak meg. Törökország inváziója a tervek szerint sikerült és elfoglalták a kívánt területeket a szigeten. Több tízezer menekült el otthonukból az invázió és az annak következtében felmerülő esetleges etnikai tisztogatás elől.³⁹

Genovában 1974. július 25-én és 30-án a Biztonsági Tanács felszólítására a brit, török és görög külügyminiszterek ismételten tárgyalóasztalához ültek a ciprusi helyzet megoldása érdekében. A delegáltak megállapodtak, hogy egy biztonsági zónát kell létrehozni a felek között, ami kizárólagosan az UNFICYP fennhatósága alatt kell, hogy álljon, az összes török és görög katonai megszállás alatt álló enklávét evakuálni kell, a polgárokat

³⁶ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 299. p.

³⁷ KASSIMERIS, CHRISTOS: *Greek response to the Cyprus invasion*. *Small Wars & Insurgencies* 2008/2. 256-257. pp.

³⁸ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 301. p.

³⁹ KASSIMERIS 2008, 258-259. pp.

pedig az UNFICYP védelmére kell bízni, illetve a Nemzetközi Vöröskereszttel az összes érintett félnek együtt kell működni.⁴⁰

1975. február 14-én ismételten találkozót szerveztek a görögök és törökök, amelynek célja a ciprióták helyzetének rendezése volt. Az egyik koncepció szerint két külön zónát kellene létrehozni a szigeten, szinkronban a NATO által is preferált, *dupla unió* megoldással. Törökország azonban ezt a megoldást elutasította és továbbra is a föderációs modellt támogatta. Abban azonban mindegyik fél egyet értett, hogy a szigetet fel kell osztani valamilyen módon a két közösség között. A tárgyalások az ENSZ égisze alatt folytatódtak és 1975. április 1-jén a görög fél elfogadta a török ciprióták leendő területeinek nagyságára vonatkozó ankarai javaslatot, miszerint a sziget 25%-a török kommunához fog tartozni a sziget északi részén. Három nappal később *Ihsan Sabri Tsaglayangil* török külügyminiszter felajánlotta a görögöknek egyes török ciprióták által lakott területek átadását, viszont cserébe a görögöknek le kellett volna mondaniuk számos területi követeléseikről az Égei-tengeren, amelyet Athén nem fogadott el. 1976-ban folytatódtak a tárgyalások, de kevés sikerrel, mivel a felek nem tudtak konszenzusra jutni azzal kapcsolatban, hogy a dupla unió valósuljon meg, vagy legyen-e föderáció a sziget, esetleg legyen ismét egységes entitás Ciprus. 1977. februárjában *Makarios* ciprusi elnök és *Rauf Denkhtas*, török ciprióta delegált aláírtak egy szerződést, ami kimondta azt, hogy Ciprus föderáció lehet a jövőben. A megállapodás hírére *Konstantinos Karamanlis*, Görögország miniszterelnöke azt javasolta *Makariosnak*, hogy kezdjen Ciprus közeledni számos nemzetközi szervezethez, például az Európai Gazdasági Közösséghez, ezáltal is erősítve a sziget pozícióját a világpolitika porondján. *Makarios* halála után, a Ciprusi Köztársaság új elnöke, *Kyprianou* támogatta Athén koncepcióját, miszerint Ciprus és Görögország együtt kedvezőbb pozícióba kerülhet az EGK-val való tárgyalások során.⁴¹

A helyzet stagnálni kezdett, a török hadsereg az invázió után is jelentős erőkkel maradt jelen a szigeten, az UNFICYP felügyelete alá vonta teljesen a zöld zónát, teljes lakosságcsere történt, a török ciprióták a megszállt területekre menekültek, míg a görög ciprióták délre húzódtak vissza. Az állóvizet 1983. november 15-én kavarta fel a török ciprióta közösség, amikor kikiáltották a török megszállás alatt álló területek függetlenségét, s egy új államot is, Észak-ciprusi Török Köztársaságot. Az új entitást Törökország kivételével egy ország és nemzetközi szervezet sem ismerte el szuverénnek. A kérdéses területek a nemzetközi jog alapján napjainkban is a Ciprusi Köztársaság területét képezik, amit azonban katonai megszállás alatt tart Törökország.⁴²

2. Az Európai Gazdasági Közösség reakciója a ciprusi konfliktus eszkalálódására

Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) közvetetten már 1960-tól részese volt a ciprusi konfliktusnak, mivel 1962-ben Görögország, 1963-ban pedig Törökország kötötte meg a társulási szerződést az Európai Gazdasági Közösséggel, illetve 1959-ben a törökök, 1961-ben a britek nyújtották be csatlakozási kérelmüket az EGK-nak. London csatlakozási szándéka Ciprust az EGK vonzáskörzetébe helyezte, mivel gazdaságilag a két fél igen

⁴⁰ *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 303-304. pp.

⁴¹ KASSIMERIS 2008, 260-261. pp.

⁴² *The Blue Helmets: a review of United Nations peace-keeping* 1990, 306-308. pp.

szorosan együttműködött. Ciprus azonban az 1960-as években inkább még az el nem kötelezett országok táborát gyarapította, távolságot tartva a nyugati biztonsági rendszertől.⁴³

Az EGK 1962-ben felvetette a csatlakozás lehetőségét Ciprusnak a britekkel együtt, mivel a Közösség szerint a sziget kis méretéből adódóan nem okozott volna nagy gazdasági nehézségeket az integrációban, bár az egyre inkább kibontakozó etnikai konfliktus beárnyékolta a kilátásokat. Ciprus integrálására tett kísérlet 1963-ban ért véget, amikor *Charles de Gaulle* francia elnök lényegében megvétózta Nagy-Britannia csatlakozási kérelmét. Az EGK azonban továbbra is motivált volt Ciprussal kapcsolatban, mivel nagy potenciált láttak a szigetben, hiszen az ország felvételével kitágíthatta volna befolyási övezetét a Földközi-tengeren. Összeségében az 1960-as években a közösségben Ciprust nem önálló „játékosként”, hanem a britek csatlakozásával járó, egyfajta bónusz csomagként értelmezték. A sziget széteső belső integritását nem igazán vették figyelembe, inkább lehetőségként tekintettek rá, amivel az EGK erősíthette volna jelenlétét a Kelet-Mediterráneumban.⁴⁴

A britek 1973-as csatlakozásával, valamint az azt megelőző csatlakozási tárgyalásokkal került ismételten napirendre Ciprus felvételének kérdése. Ugyanakkor a ciprusi kormány görög tagjai – a török ciprióták beleszólása nélkül –, a tagság helyett a társulást preferálták. *Makarios* kormánya ugyanis a sziget pozícióját elsősorban az el nem kötelezett országok között igyekezett erősíteni. 1973-ben végül aláírtak a társulási szerződést Ciprus és az EGK között, az 1964-es és 1967-es válságok ellenére is, az EGK azon feltevésére alapozva, hogy a társulás lényegében egy gazdasági megállapodás, amelynek nem lesznek politikai következményei. Az EGK téves feltevése a társulási szerződés bizonyos rendelkezéseinek végrehajtása során vált nyilvánvalóvá. A társulási szerződés 5. cikke egy diszkrimináció tilalmi klauzulát tartalmazott, amely a brit privilégiumokat, valamint a török kisebbség jogainak védelmét célozta. Az utóbbit azonban nehéz volt végrehajtani a török ciprióták politikai egyenlőségének elismerése híján. Az EGK jóhiszeműen feltételezte, hogy a közös gazdasági érdekek erősítik majd a sziget társadalmi egységét, azonban pont az ellenkezője történt. A török cipriótáknak nem volt elegendő mozgástere a sziget kormányzati rendszerében, ráadásul mivel az EGK a görög cipriótákból álló kormányt ismerte el és azzal kötötte meg a társulási szerződést, ezzel lényegében legitímálta annak igényét az egész sziget feletti ellenőrzésre. Az EGK az 1960-es évek véres eseményei után alkalmazni próbálta normáinak érvényesítését az európaizáció révén a szigeten, azonban minden szempontból súlyosbította a helyzetet.⁴⁵

A ciprusi konfliktus csúcspontját 1974-ben érte el, amikor görög tisztek katonai puccsot hajtottak végre a Nicosiában, amire válaszul Törökország inváziót indított a szigeten. 1974. július 22-én az EGK tagállamai az Európai Politikai Együttműködés keretében nyilatkozatban álltak ki Ciprus területi integritása és a béke mellett. Az EGK így kívánt diplomáciai nyomást gyakorolni a törökökre, hogy csapataik ne nyomuljanak tovább a sziget belseje felé. Ez volt az első nyilatkozat az EGK történetében, amikor az összes tagállam együtt állt ki egy politikai erőfeszítés mellett. Törökországot ez nem állította meg, mivel az 1960-as egyezményekre hivatkozva már megkezdte az intervenciót Ankara. Ciprus lett az

⁴³ MÜFTÜLER-BAC, MELTEM – GÜNEY, AYLIN: *The European Union and the Cyprus Problem 1961-2003*. Middle Eastern Studies 2005/2. 283. p.

⁴⁴ Uo. 283. p.

⁴⁵ Uo. 283-284. pp.

EGK első közvetlen biztonsági kihívása, hiszen Nagy-Britannia is rendelkezett közvetlen érdekeltségekkel a szigeten.⁴⁶

Az EGK ciprusi politikája az 1970-es évek közepéig nem járt sikerrel, nem tudta befolyásolni az 1963-tól datálható véres etnikai konfliktust és polgárháborús állapotokat. Az EGK hatékonyságát az is hátrányosan befolyásolta, hogy Nagy-Britannia 1973-ig nem volt tagja a közösségnek, és tekintettel, hogy Londonnak közvetlen érdekei voltak Cipruson, valamint, hogy az 1960-as alkotmányt garantáló országok közé tartozott, elvárható lett volna, hogy lépéseket tegyen a válság rendezése érdekében. Ez azonban nem történt meg azt követően sem, hogy Nagy-Britannia az EGK tagjává vált, ami az a feltételezést erősíti, hogy lényegében a sziget megosztottsága szolgálta az érdekeit.⁴⁷

3. *A válság megoldására tett nemzetközi törekvések*

Ámbár a ciprusi konfliktus az évtizedek alatt befagyott, s kialakult a *status quo*, születtek megoldási javaslatok a probléma feloldására, amelyből egy a gyakorlatban is mutatott fel eredményeket. A ciprusi válság megoldásához a történelem során két nemzetközi szervezet került a legközelebb, az EU és az ENSZ. Az Unió tevékenységéről a következő fejezetben lesz szó részletesebben, jelenleg főleg az utóbbi szervezet rendezési tervét fogom bemutatni.

Felmerülhet potenciális problémafeloldó félként a NATO is, hiszen Görögország és Törökország tagjai a katonai szövetségnek, mindazonáltal Ankara vétőjoga miatt szinte lehetetlen, hogy ezen szervezet részt vegyen a ciprusi kérdés megoldásában.⁴⁸

Egy konfliktust még az eskalálódása előtt lehet hatékonyabban kezelni, ami Ciprus esetében nem sikerült. A népek közötti gyűlölet és felhalmozott sérelmek megnehezítették a konfliktus feloldására tett törekvéseket. Az 1974-es tetőpont után azonban a rend és a béke visszaállt a maga sajátos módján a szigeten, a lakosságcsere következtében a ciprióta kommunák nem kerültek többé összetűzésbe egymással, illetve a harcok kiújulásának elkerülésére az UNFICYP garanciát jelentett és jelent a mai napig. Az ENSZ kontingensének békeépítése azonban nem tudott jelentős hatást gyakorolni a sziget lakóinak politikai attitűdjére. A felek közötti párbeszédet az ENSZ folyamatosan kezdeményezte és támogatta, azonban ezek a tárgyalások sorra kudarcba fulladtak, legutóbb 2017-ben. Lényegében egyszer került közel a sziget az egységhez, a konfliktus feloldásához.⁴⁹

Ankara 1974-től elzárkózott a ciprusi kérdés megoldása elől egészen 2002-ig, amikor a török külpolitika számos ponton új irányba indult el. A *Recep Tayyip Erdogan* vezette Igazság és Fejlődés Pártjának (AKP) választási győzelme új fejezetet nyitott meg Ciprus történetében. A török fél többé nem zárkózott el a kérdés megoldása elől. Ankara új álláspontja hatására *Kofi Annan*, az ENSZ egykori főtitkára 2002 novemberében prezentálta a feleknek az *Annan-tervet*. A terv egy föderációt kívánt létrehozni, az *Egyesült Ciprusi Köztársaságot*, amelyet két egyenlő állam alkotott volna. A tervezetről népszavazás formájában kellett dönteniük a szigetlakóknak. A közösségek azonban nagyon eltérően fogadták

⁴⁶ MÜFTÜLER-BAC – GÜNEY 2005, 284. p.

⁴⁷ Uo. 284-285. pp.

⁴⁸ SMART, JACK: *A Rock and a Hard Place: Attempts at Resolving the Cypriot Problem*. E-International Relations oldala. 2019. <https://www.e-ir.info/2019/06/17/a-rock-and-a-hard-place-attempts-at-resolving-the-cypriot-problem/> (letöltve: 2022.04.27.).

⁴⁹ Uo.

a javaslatot. A török ciprióták üdvözölték, mivel ezáltal Észak-Ciprust végre elismerheti a nemzetközi közösség, illetve a társulásból így ők is profitálni tudtak volna. Számos tüntetést és megmozdulást tartottak a sziget török oldalán, amelyek Ciprus egységét tűzték zászlójukra. Ezzel szemben a görögök és a görög ciprióták negatívan viszonyultak a sziget egységét célzó tervhez. A javaslat nem tartalmazott konkrétumokat a központi kormányzat összetételéről, hatásköreiről, azonban arról rendelkezett, hogy a szigeten maradhat a török hadsereg.⁵⁰ Az Annan-terv megítélésén csak rontott a Ciprusi Köztársaság 2003-ban megválasztott új elnöke, *Tassos Papadopoulos*. Az államfő számos görög ciprióta politikussal együtt folyamatosan kritizálta az Annan-tervet, miszerint az súlyosan sérti a görög kommuna érdekeit. A népszavazás előtti napokban *Papadopoulos* szenvedélyes beszédet tartott az állami televízióban, amiben felszólította a görög közösséget, hogy ne támogassák szavazatukkal a tervet.⁵¹

2004. április 24-én – pár nappal Ciprus uniós csatlakozási szerződésének hatályba lépése előtt tartották a népszavazást, amelyen a sziget összes szavazójának abszolút többsége kellett volna ahhoz, hogy az Annan-tervet elfogadhassák. A görög ciprióta szavazók 75,83%-a nemmel, 24,17%-a pedig igennel voksolt a tervre. Ezzel szemben a török közösség szavazóinak 64,90%-a támogatta, 35,09%-a elutasította a tervezetet. Összességében a választók csaknem 75%-a nemmel voksolt, így Kofi Annan terve kudarcba fulladt. A népszavazás után Ciprus szigete továbbra is megosztottan lett tagja az Európai Uniónak 2004. május 1-től.⁵²

4. A ciprusi konfliktus új aspektusai és a sziget geopolitikai jelentősége

A ciprusi probléma az egyik legrégebben befagyott nemzetközi konfliktus. Igaz, voltak nemzetközi és lokális törekvések a sziget egyesítésére a közelmúltban, azonban a *status quo* nem sikerült megváltoztatni, és potenciális konfliktus forrás maradt a sziget. A 20. század eseményei elsősorban ideákra és a kisebbségek védelmére lettek felfűzve, mindazonáltal a ciprusi konfliktus más, és ugyanolyan jelentős aspektusai napjainkban vonalozódnak ki a leginkább. A kulcs Ciprus geopolitikai jelentőségében és a közelmúltban kiújuló feszültségek tárgyában található meg.

Először is, a sziget földrajzi elhelyezkedése kulcsfontosságú bárki számára, aki a Kelet-Mediterráneumban stratégiai koncepciókat fogalmaz meg és akar véghez vinni. Ciprus Törökországtól délre, csupán 64, míg Görögországtól 960 kilométerre fekszik.⁵³ A török-görög viszonyok ismeretében levonható az a következtetés, hogy Ankarának elemi érdeke, hogy Athén ne szerezzen teljes befolyást a szigeten, hiszen úgy Törökország számára az Égei-tenger után egy második biztonsági kockázattal járó területet is felügyelnie kellene. A görögök számára pedig a befolyási övezetük expanziója Törökország mozgásterének korlátozását jelenti a Földközi-tengeren ezen régiójában. A sziget földrajzi elhelyezkedéséből adódóan érthető, hogy a *status quo* mindkét fél számára megfelelő, hiszen ezáltal a felosztott szigeten kialakult az egyensúly Ankara és Athén között. A britek sem maradtak ok nélkül

⁵⁰ ANDREADIS, IOANNIS – CHATZIPANTELIS, THEODOROS: *Analysis of the Cyprus referendum on the Annan plan*. 2007. 4. p. <https://www.gpsg.org.uk/wp-content/uploads/2014/06/2007-P4-Chadjiapadelis1.pdf> (letöltve: 2022.04.27.).

⁵¹ KYRIS, GEORGE: *The European Union and the Cyprus problem: a story of limites impetus*. Eastern Journal of European Studies 2012/1. 91. p.

⁵² ANDREADIS – THEODOROS 2007, 5. p.

⁵³ MORAG 2010, 596. p.

a két szuverén katonai támaszpont formájában a szigeten, mivel Ciprus a Közel-Kelet kapuja, innen egyszerű légitámaszpontokat és egyéb műveleteket koordinálni és felügyelni, ráadásul a sziget a Szuezi-csatornához is közel fekszik.

Ciprus geopolitikai jelentősége mellett a sziget környékén felfedezett energiahordozók vezethetnek a feszültségek kiújulásához és török-görög konfrontációhoz. A befagyott konfliktus új szakasza a 2010-es évek elejétől datálható, amikor is több kutatásnak köszönhetően letisztult és teljes képet kapott a világ a Kelet-Mediterráneum energetikai viszonyairól, ráadásul több gázmezőt is felfedeztek Ciprus, Egyiptom és Izrael közelében. Egyiptom, Ciprus és Izrael között könnyű volt felosztani az érdekszférákat, mivel az kizárólagos gazdasági övezetekről már korábban megállapodtak ezen államok. Ciprus környékén három jelentős mezőt fedeztek fel: 2011-ben az Afrodité, 2018-ban a Calypso mezőt, 2019-ben pedig a Galacusa-1 lelőhelyet. Az említett területek hatalmas mennyiségű erőforrásokkal rendelkeznek. A közös energiapolitikai aspektus közelebb hozta egymáshoz ezt a három országot.⁵⁴

A régió energetikai együttműködésének gördülékenyebbé tétele érdekében 2019-ben Kairóban találkozót tartottak az érintett országok részvételével, jelen volt Ciprus, Olaszország, Jordánia, Görögország, Egyiptom, Izrael, és a Palesztin Hatóság, azonban a meghívottak közül nem vett részt a konzultáción Szíria, Libanon, Líbia, Törökország és Észak-Ciprus. Az utóbbiakkal ugyanis feszültséghez vezetett a ciprusi gázlelőhelyek felfedezése. Nicosia belügyének tartja a lelőhelyek kezelését, azonban a török ciprióta vezetés közös ügynek tekinti a kérdést, szerintük az energiahordozókból származó profiton mindkét közösségnek osztoznia kellene. Észak-Ciprus 2019-ben kezdeményezte, hogy a kérdést a két fél nemzetközi szervezetek bevonásával rendezze, ami azonban a szeparatista entitás elismerését jelentené, ezért ezt a görög oldal elutasította. A feszültséget az is növeli, hogy Észak-Ciprus számos lelőhelyet a sajátjának tekinti a 2011-ben megkötött delimitációs egyezményre hivatkozva.⁵⁵ Ankara még tovább ment a kérdésben, a török értelmezés alapján ők is igényt tartanak számos lelőhelyre.⁵⁶

2011-ben a *Noble Energy* nemzetközi vállalat fúróhajót küldött az egyik ciprus környéki olajmezőre, amire Ankara azonnal azzal válaszolt, hogy delimitációs egyezményt kötött Észak-Ciprussal, amelynek a kizárólagos gazdasági övezetéhez egy török olajvállalat, a TPAO kapta meg a koncessziós jogokat. Törökország 2012 és 2017 között számos alkalommal küldött kutatóhajókat a ciprusi vizekre, amelyeket a török hadiflotta kísért, azonban fegyveres incidens nem történt a tengeren. 2019-ben kezdett az energiahordozók körüli feszültség fokozódni, amikor is a törökök ismét elkezdték kutatni a ciprusi vizeken. Nicosia válaszul elfogatóparancsot adott ki a kutatóhajó legénysége ellen.⁵⁷

A történetekre válaszul az Európai Tanács 2019. június 20-i ülésén felszólította Ankarát, hogy fejezze be a ciprusi vizek megsértését,⁵⁸ illetve az Unió külügyminiszterei november 11-én számos Törökországgal szembeni szankciót fogadtak el,⁵⁹ valamint Törökország

⁵⁴ EGERESI ZOLTÁN: *Kelet-mediterráneumi gázkincs: a ciprusi válság új dimenzióban*. Nemzet és Biztonság 2019/2. 53-56. pp.

⁵⁵ A delimitáció a nemzetközi határvonalak megállapítását és azoknak a terepen való kijelölését jelenti.

⁵⁶ EGERESI 2019, 53-58. pp.

⁵⁷ Uo. 58-59. pp.

⁵⁸ European Council Conclusion 20 June 2019 EUCO 9/19 4. p. <https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf> (letöltve: 2022.04.27.).

⁵⁹ Council decision (CFSP) 2019/1894 of 11 November 2019. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D1894&from=GA> (letöltve: 2022.04.27.).

előcsatlakozási alapját 145,8 millió euróval csökkentették. A törökök válasza a szankciókra világos volt: Ankara szerint semmit nem befolyásolnak a tervezett kutatásokban és próbafúrásokban, hiszen a szénhidrogének Törökország és Észak-Ciprus tulajdona.⁶⁰

A kairói találkozó után ráadásul 2019. február 27. és március 8. között a török hadiflotta erődemonstrációt tartott a Fekete-tengeren, 103 hadihajót, drónokat és egyéb katonai képességeket vonultatott fel Ankara a hadgyakorlat során. Törökország mozgásterét azonban továbbra is korlátozza azon egyszerű tény, hogy a nemzetközi közösség a sziget körüli kizárólagos gazdasági övezeteket a Ciprusi Köztársaság felségterületeként ismeri el, ráadásul Nicosia jó kapcsolatot ápol a már említett Egyiptommal és Izraellel.⁶¹

IV. Az Európai Unió normatív hatalmának és az európaizáció vizsgálata a ciprusi konfliktus kapcsán

1. A ciprusi konfliktus integrálása az Európai Unióba

1.1. Ciprus útja az Európai Unióba és a bottom-up európaizáció jelei

A sziget függetlenségének elnyerése után nem folytatott közvetlen Európa-párti politikát, *Makarios* kormánya elsősorban az el nem kötelezett országok táborát kívánta gyarapítani, kellő távolságot megtartva a keleti és nyugati bloktól. Nagy-Britannia EGK csatlakozási kísérlete során, elsősorban gazdasági okok miatt adta be társulási kérelmét Nicosia 1962. december 10-én. Az esetleges brit EGK-tagság miatt ugyanis a sziget nehéz gazdasági helyzetbe került volna, mivel London tagsága a Nemzetközösség országai közötti preferenciális kereskedelem végét jelentette volna. A társulási megállapodás 1973. február 1-jén lépett hatályba és kereskedelmi, pénzügyi és technikai együttműködésre terjedt ki, végső célként megjelölve a vámunió kialakítását, amely a „sziget teljes lakosságának javára” kellett volna, hogy megvalósuljon, területi hatálya pedig kiterjedt a később megszállt északi területre is. Az EGK kiemelt figyelmet szentelt a szigetnek a konfliktus eszkalálódása, Nagy-Britannia és Görögország tagsága, illetve Törökország és a közösség viszonya miatt. Ciprus geopolitikai jelentősége és remek diplomáciai kapcsolatai számos közel-keleti országgal, főleg Iránnal és Izraellel is jelentős szempontok voltak a kapcsolatok intézményesítése kapcsán.⁶²

Görögország 1981-es csatlakozása után ismételten nőtt Ciprus jelentősége az EGK számára, ráadásul a görög ciprióták is üdvözölték ezt a fejleményt és egyre inkább szorgalmazták a sziget csatlakozását a közösséghez, mivel ha ez sikeresen végbe ment volna, akkor gyakorlatilag a szervezet keretein belül végre megtörténhetett volna a két állam összefonódása, az enózisz. Athén tagsága már közvetlenül hatott a sziget és az Európai Közösség viszonyára. A görögök ugyanis igyekeztek az EGK intézményeit a konfliktus kapcsán saját céljaikra felhasználni. Többek között igyekeztek a török ciprióták legitimitását aláásni, illetve a török-EGK kapcsolatok felhasználásával megoldást találni a konfliktusra. A görögök ellehetlenítő politikájára jó példa az EGK által elrendelt importtilalom Észak-Ciprus vonatkozásában. 1976-ban az EGK és a török ciprióták között született

⁶⁰ EGERESI 2019. 59. p.

⁶¹ Uo. 59-60. pp.

⁶² TORMA TAMÁS: *Ciprus az EU-ban: a megalakulástól a csatlakozásig*. Külügyi Szemle 2004/1-2. 161-162. pp.

„gentlemen agreement” értelmében a török megszállás alatt lévő területek is folytathattak kereskedelmi tevékenységet Nagy-Britanniával és Írországgal, Görögországgal 1981-es csatlakozása azonban ellehetetlenítette a megállapodás végrehajtását.⁶³

A görög lobbikövetkeztében 1994-ben az Európai Bíróság felülvizsgálta és hatályon kívül helyezte az 1973-as társulási szerződés ötödik cikkelyét, ami a török ciprióták gazdasági védelmét tartalmazta, legalábbis papíron. 1994. július 5-én az EU megtiltotta Észak-Ciprus mezőgazdasági exportját a tagországokba. A döntést Athén és a görög ciprióták lelkesen támogatták, mivel értelmezésükben a török ciprióták kereskedelmi tevékenységéből származó bevételek a sziget nemzetközi jogállása szerint a Ciprusi Köztársaságot, azaz a görög kommunát illeték volna meg, hiszen a tőlük elkobzott vagyon gyümölcsként foghatók fel.⁶⁴

A ciprusi válság kapcsán tehát már a sziget uniós tagsága előtt is megfigyelhető a bottom-up európaizáció, hiszen Görögország több alkalommal is érvényesíteni tudta érdekeit az EGK döntéshozatali mechanizmusában.

Nicosia 1990. július 4-én adta be csatlakozási kérelmét a soros elnökséget betöltő Olaszországnak. A kérelem kapcsán ugyan a török közösség felvetette a képviselő kérdését, de az Európai Tanács (EiT) befogadta a kérelmet és felkérte az Európai Bizottságot az országvélemény elkészítésére. Az 1993. június 30-án kiadott vélemény elismerte a görög ciprióták jogát a csatlakozási kérelem benyújtására, és késznek mutatkozott a csatlakozási tárgyalások megkezdésére, azonban hangsúlyozta, hogy a sziget megosztottsága az ország felvételét akadályozó tényező. A tagállamok megosztottak voltak Ciprus tagsága kérdésében. Hiába teljesítette ugyanis a koppenhágai kritériumokat az ország, felmerült, hogy a sziget tagsága lényegében két görög szavazathoz vezetne, de a fő problémát a ciprusi válság megoldatlansága jelentette. Franciaország és Nagy-Britannia kezdetben a ciprusi rendezésben tett előre lépéshez kötötték volna a csatlakozási tárgyalások megkezdését. A konfliktus komplexitását tovább súlyosbította a szigeten megkezdődő fegyverkezési verseny Görögország és Törökország között, ami török rakétaállomások telepítésében csúcson sodott ki 1997-ben.⁶⁵

A görög soros elnökség hozta el Ciprus európai integrációjának újabb előre lépését. Görögország 1994-től töltötte be a soros elnökséget, amelynek prioritása volt a sziget felvétele. Az EFTA országok csatlakozása és a Törökországgal kötött vámuniós megállapodás kapcsán Athén vétóval fenyegetett, amihez csak akkor nem fog nyúlni, ha a következő kormányközi konferencia után legkésőbb hat hónappal megkezdődnek a csatlakozási tárgyalások Ciprussal. A görög politikai nyomás hatására az EiT az 1994. júniusi tanácskozásán kijelentette, hogy a tárgyalásoknak nem előfeltétele a végleges rendezés, és elkötelezte magát az abban, hogy a következő tagfelvételi körben felveszik Ciprust is az EU-ba. A görögök tehát ismételten sikeresen érvényesítették érdekeiket az európai uniós döntéshozatalban, ami a bottom-up európaizáció újabb példájaként értelmezhető.⁶⁶

1995-ben a cannes-i, illetve a madridi EiT kijelentette, hogy a sziget török megszállása nem akadályozhatja Ciprus integrációját, illetve megállapította, hogy a legitim görög ciprióta kormányzat nem felelős a kialakult helyzetért, következésképpen az 1996-97-es kormányközi konferenciát követő hat hónapon belül megkezdődhetnek a tárgyalások, hangsúlyozva, hogy Ciprus csatlakozásának mindkét közösség jólétét és gyarapodását

⁶³ MÜFTÜLER-BAC – GÜNEY 2005, 285. p.

⁶⁴ Uo. 285. p.

⁶⁵ TORMA 2004, 161. p.

⁶⁶ Uo.

kell majd szolgálnia. Az 1997-es Agenda 2000 kiegészítette a fentieket azzal, hogyha nem sikerül rendezni a ciprusi kérdést, a tárgyalások kizárólag a nemzetközileg elismert nicosiai kormánnyal kezdődnek majd el. Az 1997 decemberében megrendezett luxemburgi EiT-ülésen a tagállamok döntöttek a csatlakozási tárgyalások megkezdéséről hat tagjelölt országgal, köztük Ciprussal, illetve a valamennyi tagjelölt országgal való kapcsolattartás fórumául szolgáló Európa-konferencia összehívásáról. 1998. március 12-én a görög ciprióták meghívták a török közösség képviselőit is a csatlakozási tárgyalásokra. Észak-Ciprus ezt a lehetőséget visszautasította, így március 31-én török ciprióta képviselő nélkül kezdődött el a diskurzus a sziget integrációját illetően, azonban Észak-Ciprus belátása szerint bármikor csatlakozhatott volna a tárgyalásokhoz.⁶⁷

1999-ben történt újabb előrelépés, amikor is az EiT Helsinkiben ismét megerősítette, hogy a sziget felvételét továbbra sem befolyásolja a megosztottság, illetve Törökország hivatalosan is megkapta a tagjelölt státuszt. 2000-ben az EiT teljes támogatásáról biztosította az ENSZ főtitkárnak átfogó rendezési tervét, Törökországnak pedig egy olyan partnerségi dokumentumot ajánlott, amely a ciprusi kérdést a „politikai párbeszéd” címszó alatt tárgyalta, így az formálisan is az EU-török viszony szerves részévé.⁶⁸

2002 végén Ciprus lényegében befejezte az uniós felkészülést. A megosztottság kérdését a többször módosított korábban ismertetett Annan-terv rendezte volna. Azzal, hogy ha *de facto* nem is valósult meg Ciprus belső integritása, jogilag az Unió tagja lett az ország egésze, beleértve a török megszállás alatt álló területek is. 2003. április 16-án Athénban aláírták az EU csatlakozási szerződést, amelyet július 14-én a ciprusi parlament ratifikált. 2004. április 24-én a ciprusiak meghozták a döntést az Annan-tervről népszavazás formájában, ahol a választók többsége nemmel szavazott, a sziget tehát megosztottan csatlakozott az Unióhoz. Bár jogilag a Ciprusi Köztársaság egésze az EU-részévé vált, a közösségi joganyag alkalmazását felfüggesztették az északi országrészen.⁶⁹

Ciprus csatlakozása az Unióhoz meglehetősen sajátos, és valószínűleg megismételhetetlen folyamat. A sziget az EU olyan első tagállama lett, amelynek etnikumai teljes elszigeteltségben élnek egymás közvetlen szomszédságában. Ciprus az egyetlen uniós tagállam, amelynek területén aktív ENSZ békefenntartó misszió van jelen, ráadásul a görög ciprióták elismerik és törvényesnek tartják az Unió jogszabályait, de a török közösség normáit és törvényeit teljes mértékben illegitimnek tartják egy olyan szigeten, amin együtt laknak, s osztozkodnak. A Ciprusi Köztársaság csatlakozásával pedig az is kimondható, hogy a nemzetközi és uniós jogszabályok alapján az EU egyik tagállamát átmenetileg megszállás alatt tart egy tagjelölt állam hadserege. Összeségében kijelenthető, hogy Ciprus az Unió egyik, ha nem a legnagyobb anomáliája.⁷⁰

1.2. Az Észak-Ciprusi Török Köztársaság és az európai integráció

A török ciprióta közösség az 1974-es események után egyre inkább eltávolodott az EGK-tól, és az általuk deklarált Észak-Ciprusi Török Köztársaságot Törökország kivételével egy nemzetközi szervezet és ország sem ismer el mind a mai napig szuverén államként.

⁶⁷ TORMA 2004, 161-162. pp.

⁶⁸ Uo. 162. p.

⁶⁹ Uo. 168. p.

⁷⁰ ANASTASIOU, HARRY: *Cyprus as the EU anomaly*. Global Society 2009/2. 131. p.

Görögország 1981-es csatlakozása után Észak-Ciprus mozgásteret jelentősen csökkent a regionális és nemzetközi politikában. A már említett „gentlemen agreement”-et jogilag lehetetlenné tette Athén tagsága, ráadásul a görögök sikeresen érvényesítették Észak-Ciprusral kapcsolatos álláspontjukat az EGK-n belül.

Az északi elszigeteltségnek a görög ciprióták által benyújtott uniós tagsági kérelem és a sziget azzal járó, lehetséges egyesülése vetethetett volna véget. Az uniós tagság mindkét közösség számára jelenthette volna azt, hogy ezáltal a konfliktust sikerülhet több évtized után végleg lezárni, ami azonban sajnos nem így történt. A csatlakozási tárgyalások során az Unió kommunikációjában és attitűdjeiben elsősorban Athén és a görög ciprióták álláspontja körvonalazódott ki. Az Unió figyelmen kívül hagyta a török ciprióták azon felvetését, hogy a tárgyalások egyszerűen szembe mennek az 1960-as ciprusi alkotmánnyal, amely szerint a sziget nem csatlakozhat olyan nemzetközi szervezethez, amelynek nem tagja Görögország és Törökország. Az Európai Bizottság ciprusi csatlakozási kérelemmel kapcsolatos véleményét is markánsan befolyásoltak a hellének, mivel annak előkészítése során az Európai Bizottság kizárólag Athén és a görög ciprióták által biztosított információkra támaszkodott, amelyeket aztán forráskritika nélkül, és észak-ciprusi észrevételek hiányában használt fel. Utóbbi növelte az Unió iránti ellenszenvet a török ciprióták körében.⁷¹

Az EU és a görög ciprióta politikai vezetés ugyan felajánlotta a török közösségnek azt, hogy részt vehetnek a csatlakozási tárgyalásokon, ők azonban a távolmaradást választották. Észak-Ciprusnak az Annan-tervről szóló 2004-es népszavazás nyújtott volna lehetőséget ráhatással lenni Ciprus csatlakozásra, amely népszavazáson a török ciprióták is részt vehettek, de amelynek eredményeképpen a tervezet kudarcba fulladt. Kedvezőtlen kimenetele ellenére a referendum jelentősége, hogy a ciprusiak első alkalommal szavazhattak saját államukról, valamint nyilvánvalóvá vált a nemzetközi közösség számára, hogy a görög ciprusi kormány de facto nem képviseli a török közösséget. A nemzetközi közösség, és benne az EU viszonyulása a török közösséghez – ha nem is az Észak-Ciprusi Török Köztársasághoz – némileg megváltozott: az EU az áru- és a személyforgalom megkönnyítéséről, a kereskedelmi korlátozások fokozatos feloldásáról és az észak-ciprusi török termékek piacra juttatásának elősegítéséről döntött.⁷²

A szakirodalomban találkozhatunk olyan állásponttal, amely szerint habár a referendum államalapításra irányuló akaratként kapott nemzetközi legitimitást, és az Észak-Ciprusi Török Köztársaság az államiség számos ismervével rendelkezik – állandó területtel és népességgel, illetve működő kormányzattal –, azonban nemzetközi elismerésére továbbra sem lehet számítani. Az elismerés ellentmondana az ezt kifejezetten tiltó ENSZ BT határozatnak, illetve az Unió azon álláspontjának, hogy a sziget egyesítésére kell törekedni, ráadásul Észak-Ciprus szuverenitásának kimondása esetén a ciprusi csatlakozási szerződést is módosítani kellene. Az elismerés szembe menne az Emberi Jogok Európai Bíróságának több döntésével is. 1998. július 28-án, az úgynevezett Loizidou-ügyben és 2001. május 10-én a Ciprus vs. Törökország ügy kapcsán ugyanis a bíróság megállapította, hogy a sziget megszállásával járó következményekért kizárólag Törökország a felelős, és Észak-Ciprus csupán Ankara bábállama. Miután 2003 decemberében Törökország teljesítette a Loizidou-ügy kapcsán rászabott kártérítési kötelezettséget, ezáltal lényegében Ankara elismerte a kialakult helyzetért való felelősségét.⁷³

⁷¹ MÜFTÜLER-BAC – GÜNEY 2005, 286. p.

⁷² TORMA 2004, 170. p.

⁷³ TORMA 2004, 162. p., 171. p.

Ciprus uniós tagságával és a sziget nemzetközi jogi státusza következtében lényegében Észak-Ciprusra is vonatkoznak az EU jogszabályai, habár azok alkalmazását felfüggesztették a ciprusi válság rendezéséig. Az uniós *acquis* kiterjesztése Észak-Ciprusra az Unió normalizációs törekvéseinek a függvénye, amelyről lentebb részletesebben is lesz szó. Ciprus csatlakozása után az EU egyik fő célja Észak-Ciprusral kapcsolatban az volt, hogy a sziget ezen részének gazdasági mutatói, valamint jogszabályi háttere alkalmasak legyenek arra, hogy a török ciprióta közösség teljes mértékben integrálható legyen az EU-ba, ha ennek politikai feltételei megteremtődnek.⁷⁴

A török ciprióták integrációja kapcsán az EU-nak el kell fogadnia azt, hogy ez a közösség újra kívánja építeni nemzeti identitását és büszkeségét, amelyeket a 20. században részben elvettek tőlük. A nacionalista érzések mellett azonban jelen van a ciprusi identitásban az Európa iránti elköteleződés is. A legtöbb elemzés alapján nem éri meg egységes ciprusi identitás kiépítését megcélozni a szigeten, hiszen ennek az írmagjai sem lelhetők fel.⁷⁵

Érdemes áttekinteni az észak-ciprusi politikai pártok integrációval kapcsolatos hozzáállását és narratíváit is. Három fő megközelítés van jelen az EU-val kapcsolatban az észak-ciprusi pártpolitikában a 2004-es referendum óta, amelyek a *nyitott Európa*, a *nemzetek Európája*, illetve az *Európa mint a modernizációs közeg* kifejezésekkel jelölhetők. A nyitott Európa koncepciót két párt, a *Közösségi Demokrácia Pártja* és a *Republikánus Török Párt* hangoztatja, amelyek a politikai spektrum balközép részén helyezkednek el, s kifejezetten támogatják az EU-tagságot, elfogadva annak szupranacionális jellegét. Ráadásul számukra az integráció egyet jelent a sziget újraegyesítésének lehetőségével. Az Unió és az EU-tagság révén lehetővé válna Ciprus post-nemzeti jövője, amelyben meghaladható a görög és török ciprióták közötti több évtizedes etno-nacionális konfliktus. Az említett pártok politikusainak és támogatóinak számára tehát kulcsfontosságú az uniós tagság és integráció, mivel azáltal teljes mértékben részesedhetnek az abból fakadó előnyökből, a hátrányok ellenére is. A nemzetek Európája megközelítést a *Nemzeti Egység Pártja*, illetve a *Demokrata Párt* képviseli. Ezek a pártok alapvetően ellenzik Ciprus uniós tagságát, amit ráadásul illegálisnak tekintenek az 1960-as alkotmányra hivatkozva. A nacionalista irányzat képviselői szerint az európai integráció a török ciprióták egyik legnagyobb féltelmét, az enóizist valósítja meg, ráadásul az uniós tagság kapcsán az anyaország védelme is megszűnne, ami katasztrófához vezetne. Az előbb említett pártok nem bíznak az Unióban, szerintük az az eddigi ígéreteit sem teljesítette, elsősorban a görög ciprióták érdekeit tartja szem előtt. A harmadik narratíva szerint az EU tulajdonképpen a modernizáció közege lehet Észak-Ciprus számára. Az Annan-terv bukása után kezdett ez a megközelítés kibontakozni, amely az előbbiekkal ellentétben sokkal pragmatikusabb álláspontot képvisel az EU-val és az uniós tagsággal kapcsolatban, és amelyet a fent említett fősodorba tartozó észak-ciprusi pártok különböző mértékben, de magukévá tettek. Ez a megközelítés elismeri, hogy az európai integráció számos területen kedvezően hatott a török közösségre, hiszen megvalósult részben a szabad kereskedelem, modernizálódott a közigazgatás, illetve új normákkal gazdagodott a török kommuna. A baloldali, főleg Unió párti szervezetek törekedni kívánnak a modernizáció olyan módon való folytatáshoz, amivel az integrációt is lehet mélyíteni, és felkészíteni Észak-Ciprust a tagságra. A jobboldali, főleg nacionalista

⁷⁴ CASAGLIA, ANNA: *Northern Cyprus as an 'inner neighbour': a critical analysis of European Union enlargement in Cyprus*. European Urban and Regional Studies 2019/1. 41. p.

⁷⁵ Uo. 42. p.

pártok bár nincsenek oda az uniós tagságért, a modernizáció eredményeit és pozitív hatásai nem vitatják el az Uniótól.⁷⁶

Érdemes még pár szót ejteni az előbb említett észak-ciprusi pártok erőviszonyairól, amiről viszonylag friss adatok is rendelkezésünkre állnak, mivel 2022. január 23-án parlamenti választások voltak Észak-Cipruson. A kb. 203 000 szavazásra jogosult török ciprióta közül 117 421-en vettek részt a szavazáson. A választásokat az inkumbens⁷⁷ Nemzeti Egység Pártja nyerte meg, a szavazatok 39%-át, illetve 24 mandátumot szereztek meg az 50-ből. Fő ellenzéki szereplővé a Republikánus Török Párt vált, amely a szavazatok 32%-át és 18 mandátumot kapott. A két fő párton kívül még hárman jutottak be az 50 fős parlamentbe: a Néppárt és a Demokrata Párt (utóbbi a Nemzeti Egység Pártjának a koalíciós partnere) 3-3, míg az Újjászületés Pártja 2 mandátumot szerzett. A választásokon rekord alacsony volt a részvétel, a választásra jogosultak csupán 56,7%-a járult az urnák elé.⁷⁸

2. *Az Unió normatív hatalma és a top-down európaizáció*

Az EU-ban nagy reményeket fűztek a Ciprusi Köztársaság csatlakozásához, feltételezve, hogy a konfliktus – az Unió közvetítésével – belátható időn belül meg fog oldódni, ami azonban nem történt meg. Az uniós tagsággal a görög ciprióta nemzeti egység szimbolikusan is megerősödött, hiszen kizárólag velük tárgyaltak a csatlakozásról. A rövid távú rendezés kudarca után az Uniónak sokkal hosszabb időintervallumban kell gondolkodnia a rendezést illetően, és a ciprusi közösségek mellett a közvetlenül érintett felekre – Görögország és Törökország – is hatással kell lennie ahhoz, hogy békés és kompromisszumos megoldást találjanak. Az európaizációs eszköztárban fellelhetünk gazdasági, diplomáciai és jogi eszközöket egyaránt.

Ahogy fentebb említettem, az Unió jogilag egységesen kezeli a szigetet és fontosnak tartja, hogy a török cipriótákat felkészítse, kondicionálja arra, hogy egyszer Észak-Ciprus de facto is az EU részévé váljék majd. A török közösség izolációjának csökkentéséről határozott az EiT 2004. április 26-án, amely alapján az akkori bővítésért felelős biztos, *Gunter Verheugen* által javasolt pénzügyi segítségnyújtási programot fogadtak el, amely 2006 és 2018 között közel 520 millió euróval támogatta a török ciprióta közösséget.⁷⁹

Az Unió 2006 óta tartó pénzügyi, gazdasági támogatása számos gazdasági beruházás és kulturális platform létrejöttét alapozta meg. Például tejfarmokat, kulturális és művészeti házakat építettek a juttatásokból, vagy helyi önkormányzatoknak nyújtott segítséget az EU Észak-Cipruson.⁸⁰ Az Unió pénzügyi támogatása eredményeként 99 kilométernyi csatornahálózat épült, 1600 személy részesült oktatási célú támogatásban az EU tagállamokban,

⁷⁶ ÇIRAKLI, MUSTAFA: *Political parties and the meaning of Europe in northern Cyprus*. Southeast European and Black Sea Studies 2019/3. 479-484. pp.

⁷⁷ Jelentése ebben az esetben: már hivatalban lévő.

⁷⁸ *Turkish cyriot ruling party wins parliamentary elections; voter turnout at record low*. Ahvalnews.com oldala. 2022. <https://ahvalnews.com/trnc-elections/turkish-cyriot-ruling-party-wins-parliamentary-elections-voter-turnout-record-low> (letöltve: 2022.04.27.).

⁷⁹ *Pénzügyi támogatási program a ciprusi török közösség számára*. Európai Bizottság internetes oldala. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/support-turkish-cyriot-community/aid-programme-turkish-cyriot-community_hu (letöltve: 2022.04.27.).

⁸⁰ Uo.

valamint több mint 800 vállalkozás kapott pénzügyi segítséget a COVID-járvány gazdasági következményeinek enyhítésére.⁸¹

A pénzügyi juttatások céljai egyszerűek, az EU erősíteni kívánja a sziget gazdasági integrációját és javítani szeretné a két közösség kapcsolatát, illetve fel akarja készíteni a szeparatista entitást a de facto uniós tagságra. Az Unió jelenlegi, 2021-2027-es költségvetési időszakában megközelítőleg 241 millió euróval járul hozzá a török ciprióták jólétének fejlesztéséhez, éves bontásban kb. 32-36 millió eurót biztosítanak majd ehhez. A program öt fő prioritási területtel rendelkezik:

- (1) A szociális és gazdasági fejlődés ösztönzése a török ciprióta közösségen belül;
- (2) Az infrastruktúra fejlesztése és megújítása;
- (3) A megbékélés elősegítése, bizalomépítés és a civil társadalom támogatása;
- (4) A török ciprióta közösség és az EU kapcsolatainak szorosabbra fűzése, az információáramlás elősegítése, illetve a török ciprióta és uniós polgárok közötti kapcsolatok kiépítése;
- (5) A török ciprióta közösség felkészítése az uniós joganyag alkalmazására a ciprusi kérdés átfogó rendezése után.⁸²

Az európaizáció diplomáciai aspektusát jelentette, hogy az Unió az Annan-terv bukása után nem kizárólag a görög ciprióta kormányzatra hallgatott, nem csak őket tekintette már partnernek. A török ciprióta identitás is erősödött ezáltal, ráadásul az észak-ciprusi politikai elit és a lakosság is egyre inkább érdekeltté vált az integrációban.⁸³

Érdekes az EU még egy diplomáciai jellegű kezdeményezését megemlíteni, ezek pedig az Észak-Cipruson megtalálható információs pontok. Ezek a létesítmények Észak-Ciprus számos településén megtalálhatóak, céljuk a török közösség és az Unió közötti távolság csökkentése. Az információs pontok segítségével a török ciprióták tájékozódhatnak egyes uniós politikákról, kampányokról, eseményekről, illetve számos programot szerveznek, például szemináriumokat, workshopokat és konferenciákat.⁸⁴

Ciprus csatlakozása után az EU jogi eszközökkel is csökkenteni kívánta az északiak izolációját és normalizálni a sziget megosztottságából eredő helyzetet, amennyire lehetséges. Az európaizáció jogi dimenziójában kiemelendő az ún. Zöld Vonal rendelet – a Tanács 866/2004/EK rendelete –, amelyet 2004. április 29-én fogadott el a Tanács. A Zöld Vonal státusza, funkciója több kérdést is felvetett. Semmiképpen nem tekinthető két ország közötti nemzetközi határnak, hanem lényegében az ENSZ által kialakított tűzszüneti pufferzónáról van szó, amely nemcsak elválasztotta a harcoló feleket, de a Ciprusi Köztársaság csatlakozását követően az uniós jog alkalmazásának határvonalát is jelentette.⁸⁵ A Zöld Vonal rendelet szabályozza a két közösség közötti kereskedelmet, valamint a személyek és áruk mozgásának feltételeit. Kiemelendő, hogy a rendelet biztosítja a török cipriótáknak

⁸¹ *Support to the Turkish Cypriot community – Performance*. Európai Bizottság internetes oldala. https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/performance-and-reporting/programmes-performance/support-turkish-cypriot-community-performance_en (letöltve: 2022.04.27.).

⁸² Uo.

⁸³ CHRISTOU GEORGE: *Cyprus and the EU: two years later*. The International Spectator 2006/2. 20. p., 23-24. pp.

⁸⁴ *Bringing the Turkish Cypriot community closer to the European Union: new EU Infopoint opens its doors*. Európai Bizottság internetes oldala. https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2015/04/bringing-the-turkish-cypriot-community-closer-to-the-european-union-new-eu-infopoint-opens-its-doors. (letöltve: 2022.04.27.).

⁸⁵ CASAGLIA 2019, 40. p.

az uniós polgárokat megillető jogokat, annak ellenére, hogy de facto nem élnek az Unió területén és az uniós jog nem alkalmazandó Észak-Cipruson.⁸⁶

2004 júliusában két további rendelet-tervezet született, a közvetlen kereskedelmi és a pénzügyi segítségnyújtási rendelet, amelyek szintén a török ciprióta közösség elszigeteltségét voltak hivatott csökkenteni, főleg gazdasági értelemben. Ugyanakkor ezek elfogadása kapcsán ellentétbe kerültek a görög és a török ciprióta közösség érdekei, és ismét felszínre került a török ciprióta közösség képviselésének hiánya az uniós intézmény- és döntéshozatali rendszerben. Az északiak ugyanis azt preferálták, hogy a két rendelet-tervezetet együtt fogadja el az EU Tanácsa, a Ciprusi Köztársaság kormánya azonban ezt elutasította, mondván a közvetlen kereskedelmi rendelet elfogadása az illegitim észak-ciprusi kormány elismerését jelentené. Mivel Ciprusi Köztársaság 2004. május 1-jén taggá vált, a kormányának politikai vétója megakadályozta a két rendelet együttes elfogadását. 2006-ban végül a török ciprióták elfogadták a rendeletek elválasztását, ami lehetővé tette a pénzügyi segítségnyújtásról szóló rendelet elfogadását, amelynek pozitív gazdasági hatásairól fentebb már szóltam. Az eset azonban ismételtelen szembesítette a török cipriótákat azzal a faramuci helyzettel, hogy őket az EU saját polgárainak, Ciprust pedig egységesen tagállamának tekinti, azonban politikai képviselő híján az uniós intézmény- és döntéshozatali rendszerben nem tudják érdekeiket formálisan érvényesíteni az EU-ban.⁸⁷

Konfliktuskezelés szempontjából számos erősséggel rendelkezik az EU, jellemzően gazdasági együttműködést igyekszik teremteni a felek között, illetve megpróbál közös értékeket prezentálni, amelyekkel azok azonosulni tudnak. Ennek érdekében közvetett módon nyomást helyez az EU az országokra, politikai és gazdasági eszközökkel egyaránt. Ciprus kapcsán azonban számos hiányosságra lehet rámutatni, hiszen az EU számos esetben figyelmen kívül hagyta a török ciprióta közösség érdekeit, illetve olyan döntéseket hozott, amelyek csak rontottak a helyzeten. Az Unió több területen is igyekszik előrelépést elérni a konfliktus kapcsán, a görög cipriótákat biztonságuk megőrzéséről kívánja szavatolni abban az esetben is, ha Észak-Ciprus csatlakozna de facto az EU-hoz, másrészt a török közösséget igyekszik egyre jobban bevonni uniós fórumukba és diskurzusokba.⁸⁸

Az Unió, ahogy fentebb láthattuk, azonban többször is hibázott a török közösséggel kapcsolatban, amely az északiak, illetve Törökország pozitív integrációs attitűdjét hátrányosan befolyásolta. Az EU a ciprusi törökök egy jelentős része szemében régen nem megbízható partner, illetve az Unió semlegessége is erőteljesen megkérdőjelezhető a ciprusi kérdés kapcsán. Görögország tagsága elnyerése óta megannyi alkalommal próbálta izolálni Észak-Ciprust, és sokszor sikerrel is járt. A helyzeten nem javított az, hogy az EU kimondta, hogy megosztottan is felveszi a Ciprusi Köztársaságot, miközben aktív párbeszédet csak a nicosiai kormányzattal folytatott. A görög ciprióták is több alkalommal használták fel kedvező pozíciójukat arra, hogy álláspontjukat érvényesítsék Észak-Ciprusal és Törökországgal szemben. Utóbbi jó példa, hogy a görög ciprióták meg akarták vétózni Törökország részvételét az EU és Szíria közötti tárgyaláson, amely a Közel-Keleten kibontakozó krízissel foglalkozott, ráadásul a török ciprióták és az Unió közötti párbeszédet is

⁸⁶ CHRISTOU 2006, 24. p.

⁸⁷ CASAGLIA 2019, 40-41. pp.

⁸⁸ YAKINTHOU, CHRISTALLA: *The EU's Role in the Cyprus Conflict: System Failure or Structural Metamorphosis?*. Ethnopolitics 2009/3-4. 316. p.

gátolni kívánták annak ellenére is, hogy az észak-ciprusi választók többsége megszavazta azt, hogy az Annan-terv által biztosított modell szerint egyesüljön a sziget.⁸⁹

Az EU tehát aktív szerepet vállal a ciprusi kérdés rendezésében, annak ellenére is, hogy számos pontban megbukott a konfliktus kezelésében. Az Unió több évtized alatt csupán normalizálni tudta a helyzetet, azonban hosszú távon elvileg képes lehet javítani a görög és török ciprióta közösségek közötti kapcsolaton, valamint olyan koncepciót is fel tudhat mutatni, ami Athén és Ankara számára is elfogadható lenne. Rövid távon pedig az EU képes aktívan támogatni a török közösséget, illetve biztosítani a görög cipriótákat arról, hogy biztonságuk nincsen veszélyben. Az Uniónak ámbár megvannak a megfelelő eszközei és mozgásteret ahhoz, hogy hosszú távon elérje Ciprus szigetének de facto egységét, letisztult, a részleteiben teljesen egységes stratégiai víziója nincsen a sziget jövőjével kapcsolatban.⁹⁰

3. *Törökország európai integrációja és bottom-up európaizációs törekvései a ciprusi kérdésben*

3.1. A török-uniós kapcsolatok története dióhéjban és a ciprusi kérdés

A török-uniós kapcsolatok története évtizedekre nyúlik vissza, hiszen Törökország 1963-ban társulási megállapodást kötött az EGK-val, amely alapján megkezdődött az abban célul kitűzött vámunió megvalósításának folyamata. Az 1974-es ciprusi válság és a sziget északi részének török megszállás azonban megakasztotta a folyamatot. Törökország közeledése az európai integrációhoz az 1980-as évek második felétől folytatódott, a török kormány 1987. április 14-én benyújtotta a csatlakozási kérelmét az EGK-hoz, amelyet azonban az Európai Bizottság elutasított elsősorban az ellenséges török-görög kapcsolatokra és a ciprusi válság rendezetlenségére hivatkozva. A negatív válasz ellenére ugyanakkor az EGK nem kívánt véglegesen elzárkózni a török integráció elöl s ígéretet tett a kérelem időszakos felülvizsgálására. A vámunió 1996. január 1-jén lépett hatályba felek között, amely a kétoldalú kereskedelem 90%-át lefedte. Törökország többek között vállalta a kereskedelempolitika harmonizálását és a szellemi tulajdonjogok védelmét.⁹¹

A csatlakozás kérdésében az 1999-es helsinki EiT hozott előrelépést, amikor az ország hivatalosan tagjelöltté vált. 2004. december 18-án pedig az Európai Bizottság bejelentette, hogy Törökország „elégészen” teljesítette a koppenhágai kritériumokat, így 2005. október 3-án megnyitották a csatlakozásról szóló tárgyalásokat.⁹²

Az EU azonban világhossá tette, hogy a tárgyalásokat magára nézve nem tartja kötelezőnek, vagyis abban az esetben, ha Törökország teljesíti a csatlakozáshoz a feltételeket, az Uniónak nem kötelező felvennie tagként a török felet, ami az EU abszorpciós kapacitásaitól függ leginkább. Szigetvári Tamás négy fő problémát említ meg Törökország

⁸⁹ KYRIS, GEORGE: *Europeanisation and conflict resolution: the case of Cyprus*. IBEI Working Papers 2013/39. 10-11. pp.

⁹⁰ CHIRSTOU 2006, 29-30. pp.

⁹¹ SZIGETVÁRI TAMÁS: *Európai integráció és/ vagy keleti nyitás. Török külpolitikai és gazdasági dilemmák a 21. század elején*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest, 2018. 120-121. pp.

⁹² PÉNZVÁLTÓ NIKOLETT: *Törökország és az Európai Unió – Érdekek és értékek hálójában*. In: Baranyi Tamás Péter – Szálkai Kinga (szerk.): *Újhold. A török külpolitika útkeresése a 21. század elején*. Antall József Tudásközpont. Budapest, 2016. 190-191. pp.

európai integrációjával kapcsolatban: *migrációt*, a *demokratikus deficit problémáját*, az *iszlám uniós megítélését*, illetve a *ciprusi kérdést*.⁹³ Jelen tanulmány keretei között csak a legutóbbival kívánok foglalkozni.

A ciprusi kérdés az egyik, talán legnagyobb hátráltató tényezője Törökország európai integrációjának. Ankara számára Ciprus szigete nemzeti szimbólum, sőt úgy. A sziget évszázadokig ottomán kézen volt, s a török cipriótákkal az idők során kölcsönös szimpátia alakult ki, ráadásul viszonylag elég közel található az anyaországtól délre. Ráadásul, ha a sziget teljes mértékben görög fennhatóság alá kerülne, Törökország hátrányba kerülne Athénnal szemben.⁹⁴

A Ciprusi Köztársaság felvételi kérelme hidegzuhanyként érte Ankarát: Görögország a sziget tagságával még jobb pozícióba került ugyanis Törökországgal szemben, hiszen már így is többször igyekezte gátolni a párbeszédet a törökök és az Unió között. Ankara ellenezte a sziget uniós tagságát, s nemzetközi jogászokhoz fordult segítségért annak érdekében, hogy meg tudja gátolni azt. Két szakértőt lehet kiemelni ebben az esetben, *Maurice H. Mendelsont* és *Christian Heinzet*, akiknek fő feladata az volt, hogy bebizonyítsák azt, hogy Ciprus felvétele ellent mondana a nemzetközi jognak és normáknak. *Mendelson* rámutatott arra, hogy a ciprusi alkotmány 185. cikkelye szerint a sziget nem léphet be olyan nemzetközi szervezetbe, amelynek Törökország és Görögország nem tagjai. Az Uniót nem befolyásolták a török meglátások, ráadásul a később ismertetett Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) ítéleteinek tükrében Törökország képmutatóan hivatkozott a kérdés kapcsán a nemzetközi normák megsértésére. Ankara korábban abban bízott, hogy a csatlakozási tárgyalások csak a ciprusi konfliktus rendezése után fognak megkezdődni, és Ciprus-politikáján – amely szerint a Ciprusi Köztársaság nem szuverén állam – nem változtatott. Törökország és Észak-Ciprus 1995. december 28-án megállapodtak abban, hogy csak abban az esetben fogadják el a sziget uniós tagságát, ha arra sikerül megoldást találni a konfliktusra. A deklarációban foglaltakkal ellentétben azonban a sziget teljes területe – de facto megosztottan – lett de jure az EU része.⁹⁵

1997. augusztus 6-án újabb megállapodást kötött egymással Törökország és Észak-Ciprus, amelynek fő célja a két fél kapcsolatainak mélyítése volt gazdasági, katonai és politikai kérdésekben. A luxemburgi EiT után a török ciprióta vezetés és Ankara megszakította kapcsolatait az Unióval, mivel az ülésen világossá tették, hogy Törökországot biztos nem fogják felvenni a következő bővítés során. A törökök ezáltal még inkább elköteleződtek az Észak-Ciprushoz való közeledésben. Az 1997-es megállapodás során a felek deklarálták, hogy létrehozzák a Társulási Tanácsot, amely az integráció mélyítésének fóruma lesz Ankara és Észak-Ciprus között. Az első ülést szimbolikusan 1998. március 31-én tartották meg, ugyanazon a napon, amikor az EU megkezdte a tárgyalásokat a Ciprusi Köztársasággal a felvételről.⁹⁶

A luxemburgi EiT után Ankara minden párbeszédet megszakított az Unióval, egészen addig, amíg az nem korigálja „*hibáit*”, amiket a török integráció kapcsán követett el. Az Unió megváltoztatta Törökország-politikáját Luxemburg után, és az 1999-es helsinki EiT

⁹³ SZIGETVÁRI 2018, 126. p.

⁹⁴ SUVARIEROL, SEMIN: *The Cyprus question on Turkey's road to membership in the European Union*. Turkish Studies 2003/1. 56. p.

⁹⁵ Uo. 57-58. pp.

⁹⁶ Uo. 59-60. pp.

döntött arról, hogy a Törökország hivatalosan is tagjelölt státuszt kap. Az elképzelés az volt, hogy a török integráció mélyítésével Ankara képes lehet megtörni a status quot a szigeten, közelebb kerülve ezáltal a sziget egységéhez. A törökök úgy tekintettek Helsinkire, mint az EU biztosítékát arra, hogy Ciprus tagsága kapcsán figyelembe fogják venni Ankara érdekeit is, vagyis a szigetet csak akkor fogják felvenni, ha annak területi integritása és egysége megvalósult. A törökök bizakodása hamar véget ért az Európai Bizottság egykori elnökének, *Romano Prodi* ciprusi látogatása során tett nyilatkozata következtében, miszerint Ciprust akkor is fel fogják venni, ha nem sikerült a kérdést rendezni. Törökország igen agresszív választ adott erre, miszerint anektálja Észak-Ciprust abban az esetben, ha a sziget megosztottan lép be az EU-ba. Az Unió képviselői azonban figyelmeztették Ankarát arra, hogy Észak-Ciprus anektálása véglegesen ellehetetlenítené Törökország uniós csatlakozását.⁹⁷ Ciprus végül megosztottan lépett be az EU-ba, és Ankara nem anektálta Észak-Ciprust.

Törökország mozgástera a ciprusi kérdés kapcsán igen szűk, s bár elképzeléseit nem sikerült érvényesítenie a kérdés kapcsán, megkerülhetetlen tényező a sziget jövőjét illetően. Észak-Ciprussal a legjobb kapcsolatot Ankara ápolja, tehát szükség van az anyaország hathatós hozzájárulásra a konfliktus feloldásához. A török ciprióták számára az 1999-es helsinki EiT-n elhangzottak örömdetes hírek voltak, hiszen láttak potenciált Törökország tagjelölt státuszában, azonban érdemi előrelépés ezután sem történt a ciprusi kérdés rendezése kapcsán.⁹⁸

Ankarának jelenleg két kiemelkedő ütőkártyája lehet, amelyeket felhasználva képes lehet nyomást gyakorolni az EU-ra a befagyott konfliktus kapcsán: a török hadsereg és a migráció, előbbire jó példák Ankara katonai erődemonstrációi a régió tengerein, illetve a migrációval összefüggésben a 2016-os EU-Törökország nyilatkozat ellenére is számos alkalommal fenyegetőzött azzal *Erdogan* elnök, hogy az Unióra „*rázúdítja*” menekültek százazreit abban az esetben, ha egyes követeléseinek nem tesz eleget az EU.

3.2. A Ciprus vs. Törökország és a Loizidou vs. Törökország ügyek

Időrendben először a *Loizidou vs. Törökország* ügyre került előbb sor, 1998-ban. Ebben az esetben egy természetes személy követelt kártérítést a török államtól, mivel a sértett számos, jelenleg Észak-Cipruson található földterületet birtokolt, amelyeket az 1974-es invázió következtében de facto elveszített, mivel a katonai megszállás miatt nem fért hozzájuk, s amely károkat senki nem kompenzált eddig. A sértett 1989-ben részt vett egy megmozduláson, amely azt tűzte ki céljául, hogy az észak-ciprusi területekről elmenekült görög ciprióták visszakaphassák értékeiket, volt otthonaikat. A török hadsereg azonban megállította őket a határon. A sértett mindezek után jogi segítségért folyamodott, hogy valamilyen formában kompenzációt kapjon a jogszerűtlenül eltulajdonított ingatlanokért. Az ügyről az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) döntött. A bíróság megállapította, miszerint Törökországnak nincsen jogi alapja arra, hogy fennhatósága alatt tartsa a megszállt területeket, mivel az Észak-Ciprusi Török Köztársaságot nem ismeri el a nemzetközi jog szuverén államnak, illetve a török államnak kompenzációt kell fizetnie a sértettnek, hiszen a török hadsereg tettei következtében veszítette el vagyonának egy részét. Ankara először nem volt hajlandó a rá kiszabott kötelezettséget teljesíteni, azonban végül kifizették

⁹⁷ SUVARIEROL 2003, 61-62. pp.

⁹⁸ Uo. 68. p.

a sértett számára előírt pénzüsszeget. Törökország ezzel lényegében elismerte felelősségét az 1974-ben és az azután történekeért, valamint hogy Észak-Ciprus nem szuverén állam.⁹⁹

Az EJEB 2001-ben döntött a *Cyprus vs. Törökország* ügyről. Az ügyben a Ciprusi Köztársaság kormánya állt szemben Törökország kormányával, és az előbbi szerint a Törökország által fenntartott katonai megszállás súlyosan sérti Ciprus szuverenitását, illetve a nemzetközi jogi normákat, továbbá a Ciprusi Köztársaság panasz tett arra is, hogy az északon élő görög ciprióták jogait korlátozzák. A bíróság arra az ismert megállapításra jutott, hogy az Észak-Ciprusi Török Köztársaság nem szuverén és legitim állam, csupán Ankara bábállama, illetve a török hadsereg által elfoglalt területek jelenleg is a Ciprusi Köztársaság területét képezik. Az EJEB ismételt kimondta, hogy az 1974-ben történekeért kizárólag a török állam a felelős, a Ciprusi Köztársaság mindenkori kormányzatát nem terheli felelősség a kialakult helyzetben.¹⁰⁰

Az EJEB ugyan nem része az Európai Unió intézményrendszerének, azonban a két ügy kapcsán fontos következtetéseket lehet levonni a ciprusi kérdés nemzetközi megítélésével kapcsolatban, amely a Törökország uniós csatlakozásának perspektíváit is befolyásolja. Először is, az 1974-es invázióért és következményeiért a fent ismertetett bírósági döntések alapján kizárólag a török állam a felelős, amely illegitim módon tartja megszállás alatt egy szuverén állam területének igen jelentős hányadát, ráadásul Ankara a nicosiai kormányzatot nem ismeri el.¹⁰¹ Másodsor, a Ciprusi Köztársaság csatlakozott az Európai Unióhoz, és ezzel az EU egyik tagállamát nem ismeri el Ankara, ráadásul Törökország katonai megszállás alatt tart egy uniós tagországot.

4. A ciprusi rendezés politikai, gazdasági és társadalmi nehezítő tényezői

Andreas Theophanous három stratégiai célt fogalmaz meg Ciprus kapcsán, a sziget jövőjét és a válság rendezésének lehetőségét politikai, gazdasági, valamint energetikai aspektusból vizsgálva, rámutatva azonban az egységet hátráltató tényezőkre is. Fontosnak tartom továbbá a ciprusi közvélemény alakulásának bemutatását is, kiemelten a fiatalokét, hiszen a rendezés – amely lényegében a sziget egyesítését jelentené – egyik alapvető feltétele lenne a társadalmi támogatottság a török és görög ciprióta lakosság részéről.

A konfliktus végleges rendezésének alapvető feltétele volna mind a szigeten, mind a régióban bekövetkező *politikai változás*. Ciprus jelenleg is azzal a súlyos problémával küzd, hogy a török hadsereg területének 38%-át katonai megszállás alatt tartja, s amely területeken Ankara szerint nyugodtan letelepedhetnek az anyaországból érkezők is. További probléma Törökország kapcsán az, hogy nem ismeri a Ciprusi Köztársaság államiságát, illetve számos vállalását nem teljesítette az Unió felé. Törökország együttműködése kell ahhoz, hogy a probléma megoldódjon, amire bár az Igazság és Fejlődés Pártja – AKP – hatalomra kerülését követően voltak jelek, azonban mindaddig, amíg nem ismeri el a Ciprusi Köztársaság szuverén államiságát, nem fog lényegi előrehaladás bekövetkezni.¹⁰²

⁹⁹ Loizidou v. Turkey (Application no. 40/1993/435/514) Judgment of 28 July 1998.

¹⁰⁰ Cyprus v. Turkey (Application no. 25781/94) Judgment of 10 May 2001.

¹⁰¹ Ebben az esetben Törökország lényegében olyan állam ellen veszített el egy pert, amelyet el sem ismer hivatalosan.

¹⁰² THEOPHANOUS, ANDREAS: *The Republic of Cyprus in perspective: the record and future challenges*. In: Drevet, Jean François – Theophanous, Andreas (szerk.): *Cyprus and the EU: Appraisal and challenges*. Notre Europe – The Cyprus Center for European and International Affairs. Nicosia, 2012. 64. p.

A Ciprusi Köztársaság döntéshozóit rá kellene venni arra, hogy együttműködjenek a sziget területi integritásának és egységének helyreállításában. A görög ciprióta kormányzat igaz tett engedményeket Észak-Ciprus felé, még mindig nem képesek kellő mértékben a kompromisszumok megkötésére annak érdekében, hogy Ciprus ismételten egységes lehessen.¹⁰³

Észak-Cipruson jelenleg jobboldali kormány van hatalmon, amelynek pártjai ellenzik az európai integráció további mélyítését, és fenntartásaik vannak az uniós tagság kapcsán. Ahhoz, hogy lényegi előrelépés történhessen a kérdés feloldása felé, elsősorban olyan kormányzatra volna szükség északon, amely támogatja Észak-Ciprus de facto uniós tagságát. Reményre adhat okot, hogy a 2022-es észak-ciprusi parlamenti választásokon az uniós tagságot támogató legerősebb pártra, a Republikánus Török Pártra a török ciprióta választók csaknem 32%-a voksolt, míg a győztes, integráció ellenes Nemzeti Egység Pártjára 39%-a. 2022-ben egyre többet tüntettek a török ciprióták a fennálló gazdasági és politikai helyzet ellen, számos aktivista és véleményvezér azon az állásponton van, hogy Észak-Ciprus túlságosan függ Törökországtól, s abban az esetben, ha az anyaország gazdasági vagy politikai válságba kerülne, a török ciprióták is megéreznék ennek a hatását.¹⁰⁴

Cipruson gazdasági csoda ment végbe az 1974 után. A görög ciprióta gazdaság szolgáltatóközpontú lett, illetve még nagyobb hangsúly került a turizmusra és vendéglátásra. Az EU-hoz való csatlakozás után soha nem látott forrásokhoz jutott Nicosia, amelyek segítségével tovább tudta erősíteni gazdaságát. A görög ciprusi gazdaság azonban több pontból sebezhető, amelyek közül elsősorban a Görögországtól való viszonylagos függés a legkiemelkedőbb, ráadásul ugyanez a probléma Észak-Cipruson is egyre erőteljesebben előkerül, csak éppen Törökország vonatkozásában. A másik problémát a munkaerőpiaci sajátosságok jelentik, amelyek a munkavállalói attitűdök megváltozásra vezethetők vissza. A görög ciprióták a gazdasági prosperitás következtében képzettebbek lettek és ennek következtében modernebb munkahelyeket és jobb fizetéseket várnak el, amit jelenleg a ciprusi gazdaság nem tud kellő mértékben biztosítani. Fennáll annak a veszélye, hogy a ciprusi fiatalok tömegesen hagyják majd el a szigetet a jobb megélhetés reményében. Ciprusnak ezen kívül fel kell készülnie az egyesüléssel járó gazdasági kihívásokra, mivel Észak-Ciprus jóval elmaradottabb és szegényebb a görög ciprióták által felügyelt területeknél. Az előbb említett nehézségek leküzdése mellett stratégiai jelentőséggel bír az is, hogy Ciprus a jövőben a schengeni térség tagjává váljon.¹⁰⁵

A harmadik problémás területet az *energetikai szektor* jelenti, ami szerte a világon erőteljes változások előtt áll, ráadásul instabilitás is várható az energiahordozók potenciális jövőbeli hiánya, az orosz-ukrán háború, valamint a globális felmelegedés miatt. Ciprus igen szerencsés helyzetben van az újonnan felfedezett energiahordozó lelőhelyek miatt, hiszen, ha sikeresen ki tudná termelni és exportálni tudná azt, akkor Ciprus gazdaságilag erősödni tudna, és akár függetlenedhetne energetikailag az anyaországoktól. Ezzel az aspektussal az a legnagyobb probléma, hogy nincsen konszenzus az érintett felek között arról, hogy kinek van joga a lelőhelyekhez. Észak-Ciprus, Törökország és a Ciprusi Köztársaság is

¹⁰³ THEOPHANOUS 2012, 63-65. pp.

¹⁰⁴ SMITH, HELENA: *Rising anger with Turkey drives calls for reunification in crisis-hit northern Cyprus*. The Guardian internetes oldala. 2022. <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/09/rising-anger-with-turkey-drives-calls-for-reunification-in-crisis-hit-northern-cyprus>. (letöltve: 2022.04.27.).

¹⁰⁵ THEOPHANOUS 2012, 65-68. pp.

magáénak vindikálja ezeket a területeket, amely körülmény szintén a politikai egység elérését hátráltatja.¹⁰⁶

Minden állam jövőjének kulcsa és mibenléte a fiatalabb generációkban rejlik, ezért elengedhetetlennek tartom megvizsgálni a ciprusi fiatalok attitűdjét a konfliktussal és a sziget jövőjével kapcsolatban. *Madeleine Leonard* két fő aspektust emel ki tanulmányában a témakörrel kapcsolatban. Az egyik, hogy mit gondolnak a ciprusi fiatalok a *status quoró*ról. Jelentős hányada a fiataloknak hajlik az egyesülés felé, azonban biztonságot és stabilitást látnak a fennálló helyzetben, ráadásul az új generációknak semmilyen tapasztalata nincs arról, hogy milyen az, amikor török és görög ciprióták egymás mellett élnek. A ciprióták megközelítőleg 40%-a egyáltalán nem tapasztalta meg, hogy milyen volt az élet 1974 előtt, és sokak számára Észak-Ciprus szeparatista léte teljesen természetesnek számít. Elsősorban a török ciprióta fiatalok egy része gondolja úgy, hogy abban az esetben, ha a sziget újra egységes lenne, az erőszak ismétetlen elburjánzana, vagyis Ciprus egységét egyesek kétkedéssel fogadják. A görög ciprióta fiatalok a felmérések alapján a török közösséget hibáztatják a sziget megosztottságáért. Érdemes kiemelni, hogy az Annan-tervről szóló népszavazáson a 18 és 24 év közötti görög ciprióták döntő többsége nemmel szavazott 2004-ben.¹⁰⁷

A görög ciprióták többsége úgy érzi, hogy a sziget egyesülése után a török hadsereg nem vonulna ki a szigetről, amit elfogadhatatlannak tartanak, több megkérdezett fiatal szerint ez jelenti a legnagyobb biztonsági kockázatot hazájuk számára abban az esetben, ha a sziget területi integritása teljes mértékben megvalósul. Éles kontrasztot mutatnak ezzel szemben a török ciprióta fiatalok, akik szerint a török hadsereg a béke és biztonság szavatolásának céljával van jelen a szigeten.¹⁰⁸

A személyes sérelmek is nehezítő tényező a fiatalok számára abban, hogy teljes mértékben pozitívan álljanak hozzá az egységes Ciprus gondolatához. Számos görög ciprióta család vesztette el ingatlanait és tulajdonát az 1974-es invázió következtében, sokak nem kaptak kompenzációt a mai napig. Az egyesülés kapcsán kiemelkedően fontosnak tartják a görög ciprióták azt, hogy az elvesztett ingatlanokat visszajuttassák a jogos tulajdonosoknak, vagy azok leszármazottainak, ezt azonban a török ciprióta fiatalok nem támogatják, mivel sokak családjá él olyan ingatlanokban, művel olyan földeket, amelyeket a török invázió következtében szereztek meg. Összeségében kijelenthető, hogyha a ciprióta fiatalokon múlna, a közeljövőben nem kerülne sor a sziget egységének megvalósítására. Az idősebbek narratívái, gondolatai és attitűdjei reprodukálódnak a fiatalokban.¹⁰⁹

A fenti aspektusok összefüggenek, egyik nélkül sem fog a másik tudni megvalósulni. A politikai döntéshozók rá vannak kényszerítve, hogy versenyképesebbé tegyék a ciprusi gazdaságot, aminek következtében a fiatalok helyben maradnak, amihez nagy szükség lenne a felfedezett olaj- és gázmezőkben lévő nyersanyagok exportálásából keletkező bevételekre. Törökország és Észak-Ciprus azonban egyes lelőhelyeket magáénak tekinti, s amíg előfordulhat az, hogy Ankara háborúval fenyegetőzik egy Ciprust érintő kérdéssel kapcsolatban, addig kijelenthető, hogy a régió politikai feltételei nem alkalmasak arra, hogy

¹⁰⁶ THEOPHANOUS 2012, 68-69. pp.

¹⁰⁷ LEONARD, MADELINE: *Young people's perspectives on conflict, reconciliation and reunification in Cyprus*. Children's Geographies 2013/3. 330-333. pp.

¹⁰⁸ Uo. 334. p.

¹⁰⁹ Uo. 334-336. pp.

a konfliktust rendezzék. Ha nincs többletbevétel, a közeljövőben nem lesz jelentős mértékű modernizáció a szigeten, aminek hatására a fiatalok kivándorolnak, s ennek következtében nem lesz szakképzett munkaerő, amely az egyesüléssel járó gazdasági nehézségeket mérsékelni tudná. Fontos kiemelni, hogy amíg a ciprióta fiatalok döntő többsége, a jövő generációja nem fogadja pozitívan a sziget egységének a gondolatát, addig hiába zárkóztatják fel Észak-Ciprust, hiába mennek végbe politikai reformok Törökországban, hiába próbálja az Unió rendezni a konfliktust, a megosztottságnak nem lesz vége.

V. Konklúzió

Az Unió több évtized távlatában is csak normalizálni tudta a helyzetet, amelynek az előző alfejezetben tárgyalt politikai, gazdasági, energetikai és társadalmi okai vannak. Az Unió normatív hatalmának érvényesítését gátló endogén tényező, hogy az Európai Uniónak nincsen letisztult, részletes és teljeskörű koncepciója a ciprusi kérdés rendezésére.

Az EU Ciprus felvételéről kizárólag a görög közösség képviselőivel tárgyalt, amelynek következtében a török közösség kezdeti lelkesedése erősen megcsappant az európai integráció irányába, habár vannak olyan, az észak-ciprusi politikában megkerülhetetlen pártok, amelyek támogatják az uniós tagságot.

Ciprus felvétele után hibáiból tanulva nyitni kívánt az EU a török közösség felé, ami kötelessége is, hiszen de jure Észak-Ciprus is az Unió területét képezi. Szabályozták a kereskedelmet, a szigeten való mozgást, illetve jelentős mennyiségű pénzügyi forrást biztosítanak az északiak számára annak érdekében, hogy felkészítsék a török közösséget a de facto uniós tagságra. Ciprus soros elnöksége a Tanács élén nem hozott lényegi előrelépést a sziget egyesítése felé, sőt, a programjukban említést se kapott a válság feloldására tett törekvés.¹¹⁰

Kijelenthető, tehát hogy érdemi eredményeket nem értek el az Unió eddigi kezdeményezései, sőt 2022-ben is olyan pártok vannak hatalmon Észak-Cipruson, amelyek ellenzik az európai integráció mélyítését és a tagságot. Törökország a csatlakozási tárgyalások során nem volt képes álláspontját érvényesíteni, illetve adaptálni az Unió döntéseibe, esetében bottom-up európaizációról nem beszélhetünk, szemben Görögországgal és a Ciprusi Köztársasággal, amelyek számos esetben tudták érdekeiket érvényre juttatni az uniós döntéshozatalban.

¹¹⁰ *Programme of the Cyprus Presidency of the Council of the European Union 1 July – 31 December 2012.* Cyprus Presidency of the Council of the European Union. 2012. <http://www.cy2012.eu/index.php/en/file/MAZ6Cvaaj0L2nxXo9+AUZw==/> (letöltve: 2022.04.27.).

SZABOLCS ISTVÁN LÁZÁR

Analysis of the European Union's normative power and
Europeanization in the case of the Cyprus conflict

(Summary)

There are many frozen conflicts in Europe, among which the Hungarian public has little knowledge of the Cyprus conflict. The island of Cyprus might be the biggest anomaly of the European Union, because of its bloody history, the contradictions of its EU membership, and some of the island's territory is under temporary military occupation. The provided document analyses the mentioned conflict from the EU's crisis management perspective.

The main goal of this research is to prove the following hypothesis: the EU cannot handle and resolve the conflict on its own. The EU only normalized this frozen crisis, also on some occasions its efforts deepened the conflict.

The theoretical frame of this analysis consists of the idea that the EU is a normative power and the concept of Europeanization. The research provides insight into the conflict's history and the international community's efforts to solve the crisis. After the presentation of the island's historical background, I analyze the EU's normative power in practice through the means of top-down Europeanization, which includes legal, economic, political, and diplomatic tools. The research also deals with the concept of bottom-up Europeanization, and the conclusion on this aspect is, that not every affected party can protect their interests and influence the EU's policies about Cyprus.

As long as the Republic of Cyprus and Greece – because of their EU membership and presence in the institutional systems – succeed, the Turkish Cypriot community's and Turkey's bottom-up Europeanization efforts are in vain and shall be considered unsuccessful. I analyze and present some specific political, economic, and social factors that hinder the assertion of the EU's normative power and the solution to the conflict.